

การใช้เหตุผลก่อนหน้าอิมมานูเอล คานท์

ก. วิวัฒนาการความคิดเรื่องเหตุผลของตะวันตกโดยสังเขป

ในยุคโบราณ ชาวกรีก เป็นชาติที่สนใจการใช้เหตุผลค้นหาความจริงมากที่สุด
ดังที่ปรากฏในหนังสือ เหตุผลและการวิเคราะห์ โดย แบลนชาร์ด คอนหนึ่งว่า

เหตุผล กิ่งที่เราจะไต่เห็นต่อไป มีการทำงานที่ซับซ้อน
มาก แต่การรวมงานที่เกินขีดมากที่สุดของมันก็คือการรวม
งานกับกระบวนการใช้เหตุผล และชนชาติที่ชอบใช้เหตุผล
มากที่สุด ก็เห็นจะไต่แกชาวกรีก¹

อแนกซากอรัส (Anaxagoras, 500?-428? B.C.) เป็นคนแรกที่แยกความ
แตกต่างระหว่างจิตกับวัตถุออกจากกัน และเริ่มชี้ให้เห็นว่าจิตหรือที่เขารเรียกว่า นูส
(Nous) เป็นผู้กำหนดวัตถุ จิตเป็นความสำนึก (consciousness) และปัญญา
(intelligence) ที่ตระหนักว่าจะนำไปสู่เรื่องเหตุผล เป็นผู้กำหนดระเบียบของ
จักรวาล และทำให้มนุษย์เข้าใจจักรวาลได้อย่างถูกต้อง ดังที่ริส เซลล์ ไกลลาอ้างถึง
ทัศนะของอแนกซากอรัสไว้ในหนังสือของเขาว่า

จิตมีอำนาจเหนือทุกสิ่งที่มีชีวิต จิตเป็นสิ่งที่ชอบเขตและ
ปกครองตัวของมันเอง มันไม่ใคร่ผสมผสานกับสิ่งใดเลย...
จิตเป็นบ่ออุ้งน้ำแห่งการเคลื่อนไหวทั้งปวง มันก่อให้เกิด
การหมุนซึ่งคอย ๆ แผ่ขยายไปจนตลอดจักรวาล ทำให้สิ่ง

---

¹Brand Blandshard, Reason and Analysis (La Salle, Illinois: Open Court Publishing Company, 1964), p. 54. "Reason, as we shall see, is a very complex affair. But its most obvious association is with reasoning and more perhaps than any other people, the Greeks took delight in reasoning."

ที่เบาที่สุดพุ่งไปสู่เส้นรอบวง และสิ่งที่หนักที่สุดตกลงไปสู่ศูนย์กลาง จิตเป็นเอกบุรุษ และแม้จะสถิตย์อยู่ในสัตว์ มันก็มี
 ความประเสริฐ เช่นเดียวกันกับในตัวของมนุษย์²

ในสมัยของอแนกซาคอรัส ยังไม่ได้มีการจำแนกบทบาทของเหตุผลอย่างเด่นชัด มีแต่เพียงชี้ให้เห็นพลังความสามารถของจิตซึ่งมีอยู่เหนือวัตถุ ต่อมาในสมัยของโสกราตีส (Socrates, 470-400 B.C.) มนุษย์เริ่มพิจารณาถึงปัญหาเกี่ยวกับสังคมและบุคคลกันอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก มนุษย์เริ่มตั้งปัญหาทางจริยศาสตร์ กฎหมาย และระบบสังคม เนื่องจาก เป็นยุคที่กรีกต้องเผชิญกับสงครามบ่อยครั้งและอยู่ในระหว่างการสร้างรากฐานทางการปกครองและสังคม จึงมีนักคิดมากมายที่พยายามเสนอแนวทางปฏิบัติความเป็นอยู่ทั่วไปขึ้น บุคคลที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อระบบปรัชญาต่อ ๆ มาอย่างยิ่งก็คือโสกราตีส โสกราตีสเป็นนักปรัชญาอนุกรมการนิยมที่พยายามวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์และเน้นให้เห็นความสำคัญของการใช้เหตุผล เป็นหลักในการคิดและแสดงพฤติกรรม เพื่อมนุษย์จะได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เรื่องราวเกี่ยวกับโสกราตีสส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในงานเขียนของเพลโต ซึ่งเป็นศิษย์คนสำคัญของเขา โสกราตีสใช้วิธีวิพากษ์วิถิตของเขาในการแสวงหาความรู้ เพราะเขาเชื่อว่าความรู้อาจทำให้มนุษย์บรรลุคุณธรรมขั้นสมบูรณ์ได้ ในการแสวงหาความรู้ โสกราตีสใช้วิธีสนทนาแบบวิภาษวิธี (dialectic method) ทำให้ผู้สนทนาเกิดความคิดเป็นเหตุเป็นผลต่อเนื่องกันเป็นลำดับ เขาเชื่อว่า เหตุผลเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคุณธรรม สเทศชี้แจงไว้ว่า

²Bertrand Russell, History of Western Philosophy (Borough Green, Kent : Novello and Company Ltd., 1961), p. 80. "Mind has power over all things that have life; it is infinite and self-ruled, and is mixed with nothing... Mind is the source of all motion. It causes a rotation, which is gradually spreading throughout the world, and is causing the lightest things to go to the circumference, and the heaviest to fall towards the centre. Mind is uniform, and is just as good in animals as in man."

คำสอนทางจริยศาสตร์ของโลกกรีก มีรากฐานมาจาก คำสอนทางศาสนา ซึ่ง เป็นแบบง่าย ๆ แต่สำคัญอย่างยิ่ง พวกโสฟิสต์ถือว่าความรู้มีรากฐานมาจากผัสสะ และผลก็คือ มาตรฐานความจริงแบบปรนัยถูกทำลายหมด โสกราตีสสร้างรากฐานความรู้ที่เหตุผล และนำความจริงแบบปรนัยกลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง, ทฤษฎีของโสกราตีส อาจสรุปโดยย่อ ๆ คือ เขาสอนว่า "ความรู้ทั้งหมดเป็น ความรู้ที่ไต่ถามจากแบบ", แบบคืออะไร เมื่อเรารู้สึกว่ามีสิ่งที่เป็นสิ่งเฉพาะ เช่น คน คนไม้ เคียน หรือดวงดาว ความรู้สึก เช่นนั้น เรียกว่า ผัสสะ เมื่อสัมผัสกับเราก็คงปรากฏของสิ่งเหล่านี้ขึ้นในใจ, ความรู้สึก เช่นนี้แหละ เรียกว่า แบบ หรือภาพแทนแบบคงถาวร... แทนออกจากแบบของสิ่งเฉพาะซึ่งไม่ว่าจะเป็นผัสสะหรือจินตนาการก็ตาม เรายังมีแบบสากลคือสิ่งที่ไม่ไหมในภาพของสิ่งเฉพาะ หากแต่เป็นแบบวัตถุ โดยส่วนรวมประเภท ๆ ...

ฉะนั้น การที่โสกราตีสถือว่า ความรู้ทั้งหมดอยู่ที่แบบ จึงเท่ากับถือว่าเหตุผลเป็นเครื่องมีเหตุความรู้ ซึ่งตรงกันข้ามกับหลักการของพวกโสฟิสต์ ที่ถือว่าความรู้ทั้งหมดไต่ถามจากผัสสะ เนื่องจากเหตุผลเป็นสากลธาตุในมนุษย์ ก็เท่ากับว่า โสกราตีสถือว่า ความรู้กับแบบเหมือนกัน...³

การที่พวกกรีก เริ่มมีความคิดเกี่ยวกับเหตุผล เช่นนี้ ก็เพราะพวกเขาเองเห็นความเป็นระเบียบ ความมีกฎเกณฑ์และมีรูปแบบแน่นอนของจักรวาล จึงเกิดความคิดเกี่ยวกับแบบขึ้น แบบหมายถึง โครงสร้างที่เป็นเอกภาพ ความเป็นหนึ่งท่ามกลางความหลากหลาย ซึ่งคงรูปอยู่ท่ามกลางความผันผวนและเปลี่ยนแปลง คำว่า reason, logos และ ratio แปลว่าสัมพันธภาพหรือระเบียบ เราไม่อาจรู้จักสัมพันธภาพหรือระเบียบ กฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายใ้้นอกจากใช้ความรู้ที่มีอยู่รอบรู้ พวกกรีก เป็นพวกแรกที่คิดว่า

³W.T. Stace, A Critical History of Greek Philosophy, แปลโดย ปรีชา ช่างขวัญยืน (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 79-80.

เหตุผลจะเป็นสิ่งที่สามารถเจาะทะลุปัญหาต่าง ๆ ลงไปสัมผัสกับความเป็นจริงได้คล้ายกับการใช้แสงเอกซเรย์ส่องให้เห็นอวัยวะภายในร่างกายที่ตามองทะลุไม่ได้ เหตุผลจะทำให้มนุษย์มองเห็นสิ่งที่ป็นนามธรรมในสิ่งที่ป็นรูปธรรม หรือมองเห็นสากลภาพในปัจจุบันภาพที่พวกกรีกมีทัศนะหรือเข้าใจเกี่ยวกับเหตุผล เช่นนั้นก็เพราะมีความคิดในเรื่องแบบมาก่อนนั่นเอง ดังปรากฏในความคิดของโสกราตีสซึ่งกล่าวมาแล้ว

ศิษย์คนสำคัญของโสกราตีสที่นำเอาทัศนะเรื่องเหตุผลของเขามาอธิบายต่ออย่างป็นระบบก็คือเพลโต (Plato, 427-347 B.C.) เพลโตเขียนหนังสือไว้มากหลายเล่มแสดงทัศนะในทางปรัชญาหลายท่าน เช่น ทัศนะทางการเมืองในหนังสือ อคมรัฐ (Republic) ทัศนะทางอภิปรัชญาในหนังสือ เฟโด (Phaedo) เป็นต้น แนวความคิดปรัชญาของเพลโตได้รับอิทธิพลมาจากนักปรัชญากรีกรุ่นก่อนหลายคน แม้แต่เรื่องทฤษฎีแบบหรือเหตุผลซึ่งเป็นสาระสำคัญในปรัชญาของเขา ทั้งคำชี้แจงของสเตรซอไปว่า

ทฤษฎีแบบมีไว้ว่าอยู่ ๆ ก็เกิดขึ้นมาในสมองของเพลโต... ulyth ที่เกี่ยว หากมีรากฐานมาแล้วแต่ศีกกาล... อยางไรก็ตาม ว่าโดยมูลฐานทฤษฎีนี้เกิดขึ้นจากความแตกตางระหว่างผู้สัสและเหตุผล อันป็นขอกคิกทว ๆ ไปของนักคิกกรีกตั้งแก่อีสมายพารมินีส พารมินีส ป็นคนแรกที่เนนความแตกตางนี้โดยสอนว่า ความจริงจะพบใดก็ถวยเหตุผล โลกของผู้สัส ป็นมายา , เซราโคลคัส และเดโมคริตุสก็ ป็นพวกที่เขาขางเหตุผลทอทานผู้สัส จิกฤคคิกกาลเกิดขึ้นเมื่อพวกโสฟิสทพยายามลบขอแตกตางทั้งหมดและพยายามหาความรุทุกชนิดจากผู้สัสจึงเกิดขั้กแยงกับโสกราตีสและเพลโต... ทฤษฎีขงเพลโตก็คือ สัมมรณาพระกอบถวยแบบ การกลาวว่า สัมมรณาพก็คือเหตุผล คือความคิดคือแบบ คีอูสากลภาพ เหลานี้ป็นแงหังสึขงทฤษฎีเกี่ยวขอเสนอทวาสัมมรณาพคือเหตุผล ป็นทฤษฎีขันมูลฐานขงจิกวาทหังหมค , นันตั้งแก่อีสมาย เพลโตมีระบบปรัชญาเกิดขึ้นหลายระบบ ตางก็จือว่า สัมมรณาพป็นหัวใจขงระบบถุ้งนั้น เพลโตจึง ป็นคนถกถังและบุรีเริ่มปรัชญาจิกวาท , นันแหละที่ทาให้เขามีฐานะยั้งใหญ่ในประวัติปรัชญา สิ่ง

เพลโตได้ให้ไว้แก่ความคิดทางปรัชญาของโลกก็คือ ความคิด
ที่ว่าสัมบูรณ์ภาพเป็นแบบ นี้เป็นความคิดอันสูงส่งของเขา⁴

"เหตุผล" ในความหมายเช่นนี้เป็น "เหตุผล" ในความหมายระดับสูงสุดใน
ปรัชญาของโสกราตีส ตลอดจนวิธีการที่โสกราตีสใช้ในการแสวงหาความจริงโดยใช่
เหตุผลจากการสนทนาโต้ตอบกันนั้น เพลโตได้มีทัศนะเกี่ยวกับเหตุผลก้าวไปในอีกระดับ
หนึ่ง เพราะสำหรับเพลโต เหตุผลไม่ใช่เป็นเพียงสมรรถภาพของปัญญาในการแสวงหา
ความจริงจากการสนทนาเท่านั้น ดังที่แบลนชาร์คได้กล่าวไว้ว่า "เหตุผลสำหรับเขา
(เพลโต) จึงมิได้เป็นแค่เพียงอำนาจในการจำกัดหรือติดตามข้อถกเถียงอย่างใดอย่าง
หนึ่ง..."⁵ แต่เหตุผลยังหมายถึงความเข้าใจแก่นสาระสำคัญที่สุดของชีวิตและจักรวาล
และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกของแบบอันเป็นสัมบูรณ์ภาพโดยมีเหตุผลเป็นตัว
เชื่อม แบลนชาร์ค กล่าวต่อไปว่า

สิ่งที่เพลโตต้องการบรรลุในมโนคติขั้นสูงสุดของเหตุผลของ
เขาในฐานะนุส... ก็คือความเข้าใจซึ่งเข้าใจเรื่องราว
ต่าง ๆ เป็นระบบที่สมบูรณ์และจำเป็นโดย อุกฤษ ซึ่งสิ่งทั้ง
หลายถูกทำให้เป็นที่เข้าใจได้โดยอาศัยบทบาทส่วนย่อยที่
แสดงอยู่ในส่วนรวมทั้งหมด⁶

อริสโตเติล (Aristotle, 384-322 B.C.) ศิษย์ของเพลโตได้พัฒนาความ
คิดของเพลโตไปอีกแนวหนึ่ง เขามองเห็นว่า การเดินตามกฎเกณฑ์ของเหตุผลตามที่

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 131-132.

⁵ Brand Blanshard, *op. cit.*, p. 69. "Thus reason for him (Plato) was far more than a power of framing or following an argument..."

⁶ *Ibid.*, p. 67. "What Plato was reaching for in his ultimate idea of reason as nous... was an understanding that grasped things as a timelessly complete and necessary system in which everything was made intelligible through the part it played in the whole".

เพลโตได้เสนอแนะไว้นั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่ยากที่คนเราจะปฏิบัติตามได้ เพราะมนุษย์เรามี ส่วนประกอบอื่น ๆ กว้าง เช่น อารมณ์และความอยากกระหาย ทฤษฎีของอริสโตเติล จึงเป็นทฤษฎีที่ประนีประนอมธรรมชาติของมนุษย์กับอรรถกถาของความเป็นมนุษย์เข้าด้วยกัน อริสโตเติลได้แยกจิตกับวิญญาณออกจากกัน โดยชี้ให้เห็นว่าจิต (mind) มีระดับสูงกว่า วิญญาณ (soul) เพราะจิตมีใญ่กว่าร่างกายควบคุมอย่างสิ้นเชิง เช่นเดียวกับวิญญาณ ทศนะของอริสโตเติลกล่าวปรากฏในงานเขียน ปรมาตมปรัชญา (Metaphysics) ของเขา ซึ่งรัสเซลล์ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันภาพซึ่งทำให้คน คนหนึ่งแตกต่างไปจากคนอื่น ๆ มีส่วนสัมพันธ์กับร่างกายและ วิญญาณอันไรเหตุผล ในขณะที่วิญญาณเหตุผลหรือจิตมีลักษณะ เป็นพระเจ้าและไม่เป็นบุคคล... วิญญาณไรเหตุผลแบ่ง แยกเรา ส่วนวิญญาณเหตุผลประสานเรา ดังนั้นอรรถภาพ ของจิตหรือเหตุผล จึงมีอรรถภาพส่วนบุคคลของแต่ละคน แต่มันเป็นส่วนที่มีส่วนอยู่ในอรรถภาพของพระเจ้า⁷

นอกจากนี้ เหตุผลยังเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์โลกทั่วไป และเหตุผล ที่กำลังทำงานนั้นได้มีส่วนสำคัญในการสร้างกิจกรรมทางความคิดของมนุษย์ ซึ่งสเถศ ที่ความว่า

สติในระดับสูงจากสัตว์ เกร็ดจตุรคือมนุษย์ อินทรีย์ภาพของ มนุษย์ครอบคลุมอินทรีย์ภาพที่ต่ำกว่าทั้งหมด มนุษย์หาอาหาร เลี้ยงตัวเอง เจริญเติบโต ซูชายพันธุ์ เคลื่อนไหวไปมา และมีความรู้สึกทางผัสสะ แต่มนุษย์ต้องมีหน้าที่พิเศษอย่างอื่น

⁷Bertrand Russell, op. cit., p. 184. "It seems, from these passages, that individuality - what distinguishes one man from another - is connected with the body and the irrational soul, while the rational soul or mind is divine and impersonal ... The irrational separates us, the rational unites us. Thus the immortality of mind or reason is not a personal immortality of separate men, but a share in God's immortality."

ซึ่งเหนือกว่าสัตว์ สิ่งนั้นคือปัญญา ปัญญา เป็นจุดจบและเป็น
 กิจกรรมที่สำคัญเฉพาะของมนุษย์ . . . . . เห็นจากการระลึกถึง
 คือ สมรรถภาพพิเศษของมนุษย์ ได้แก่ เหตุผลหรือปัญญา แต่
 ทั่วไปปัญญาก็มีสองระดับ ระดับที่เรียกว่าเหตุผลหลัก ใน
 คอนนีจิกก็เหมือนแผนผังเขียน ๆ ซึ่งสามารถรับการเขียน
 ได้ แต่ยังไม่ถูกเขียนกิจกรรมที่แท้จริงของความคิดคือ เหตุผล
 เรากองไม่มีการเปรียบเทียบซึ่งมีไปใช้ในทางผิด ๆ โดย
 คิดว่าวิญญานใดรับรอยประทับจากผัสสะ แต่ที่ถูกแล้ววิญญาน
 ใดรับรอยประทับจากความคิดบริสุทธิ์⁸

คามทัศนะของอริสโตเติล เหตุผลมีใช้เป็นแต่เพียงสมรรถภาพในการตัดสินปัญหา
 เท่านั้น เพราะสัตว์ก็สามารถตัดสินหรือลงมติเรื่องของมันตามป ระสาทสัตว์ได้ แต่คนและ
 สัตว์ต่างกันว่าความคิดของสัตว์ขึ้นอยู่กับประสาทสัมผัสและสัญชาตญาณการตอบสนองตามสิ่ง
 เรา แต่คนสามารถคิดไปถึงสิ่งที่อยู่เหนือการรับรู้ทางประสาทสัมผัสได้และแม้จะปราศจาก
 สิ่งเรา คนก็สามารถจินตนาการถึงสิ่งต่าง ๆ เพื่อผ่อนคลายหรือขบคิดปัญหาอันลึกซึ้ง เช่น
 ปัญหาเรื่องชีวิต เรื่องพระเจ้า และสิ่งอื่น ๆ ซึ่งสัตว์ไม่สามารถคิดได้ เหตุผลของมนุษย์
 สามารถพัฒนาได้ตามการฝึกฝน เหตุผลในระดับสูงจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระเจ้า
 ดังที่รัสเซลล์วิจารณ์ทัศนะของอริสโตเติลไว้ในหนังสือของเขาว่า

ใครก็ตามที่ฝึกฝนและพัฒนาเหตุผล เขานั้นจะมีสภาพจิตที่
 ที่สุดและเป็นที่ยิ่งของห่วยเหว เพราะหากบรรดาเทพเจ้า
 เอาใจใส่ภารกิจของมนุษย์อย่างที่เราคิด มันก็น่าจะมีเหตุผล
 ที่พระองค์จะทรงยินดีกับสิ่งที่ดีที่สุดและใกล้ชิดกับพระองค์มากที่สุด
 ที่สุด และพระองค์ก็ควรประทานรางวัลแก่บรรดาผู้ที่รักและ
 ยุบยอเหตุผลมากที่สุด ในฐานะที่พวกมนุษย์เป็นผู้ทะนุถนอม
 สิ่งที่เป็นที่รักของพระองค์และทำในสิ่งที่ถูกต้องและประเสริฐ⁹

---

⁸W.T. Stace, op. cit., pp. 165- 67.

⁹Bertrand Russell, op. cit., pp. 192- 93. "He who exercises his reason and cultivates it seems to be both in the

ต่อจากอริสโตเติล มีระบบปรัชญาหลายสำนักเกิดขึ้น ต่างก็เอาปรัชญาอันหน้า
มาวิเคราะห์และสร้างแนวความคิดที่รัดกุมยิ่งขึ้น ในเรื่องเกี่ยวกับเหตุผล มีปรัชญาอีก
สำนักหนึ่งที่ควรพิจารณานั้นคือสำนักสโตอิก (Stoicism) พวกสโตอิกก็นำเอาปรัชญา
ของโสกราตีสและเพลโตมาวิเคราะห์ และคัดค้านเพลโตว่า ประสาทสัมผัสก็มีความ
สำคัญมาก ทั้งเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ของมนุษย์ แต่ในขณะที่พวกนี้ก็น่าเชื่อในเรื่อง
สัทชมโนคติ (innate ideas) กว ย สโตอิกถือว่าเหตุผลเป็นตัวจัดระเบียบสากล
จักรวาล ผู้ก่อตั้งปรัชญาสำนักนี้คือ เซโน (Zeno of Citium, 336-264 B.C.)
เขามีทัศนะว่าเหตุผลกับพระเจ้าคือสิ่งเดียวกัน ดังที่ริสเซลวิเคราะห์ไว้ตอนหนึ่งว่า

เซโนถือว่ากฎธรรมชาติซึ่งไ้แก่เหตุผลที่ถูกต้องซึ่งแผ่
กระจายไปอยู่ในทุก ๆ สิ่งเป็นสิ่งเดียวกันกับเทพซีอุส
จอมเทพผู้ปกครองจักรวาล : พระเจ้า จิต ชะตากรรม
ซีอุส ล้วนเป็นสิ่งเดียวกัน¹⁰

ในด้านคุณธรรม สโตอิกมีทัศนะว่า การทำความเหตุผลเป็นการกระทำที่ถูกต้อง
เช่นเดียวกับทัศนะของอริสโตเติล แต่แม้ว่าสโตอิกและอริสโตเติลจะยกย่องเหตุผลเช่น
เดียวกันทั้งคู่ ทั้งสองก็ยังมีทัศนะเกี่ยวกับเหตุผลในรายละเอียดแตกต่างกัน สเคซโก
อธิบายไว้ว่า

best state of mind and most dear to the gods. For if the gods
have any care for human affairs, as they are thought to have,
it would be reasonable both that they should delight in that
which was best and most akin to them (i.e. reason) and that
they should reward those who love and honour this most, as caring,
for the things that are dear to them and acting both rightly and
nobly."

¹⁰ Ibid., p. 264. "Zeno held that the General Law which is
Right Reason, pervading everything, is the same as Zeus, the
Supreme Head of the government of the universe : God, Mind,
Destiny, Zeus, are one thing."

คำสอนทางจริยศาสตร์ของพวกสโตอิกมาจากหลักการทาง
 ฟิสิกส์สองประการของพวกเขา ประการแรก จักรวาลถูก
 ความคุมควบคุมโดยทิว ไนมีขอยกเว้น ประการที่สอง -
 ชรรวมชาติอันเป็นแกนแท้ของมนุษย์คือ เหตุผล ทั้งสอง
 ประการนี้สรุปรวมยกเป็นคติที่มีชื่อเสียงของพวกสโตอิก
 ที่ว่า มีชีวิตอยู่ไปตามธรรมชาติ คตินี้มีสองแง่ อย่างแรก
 หมายความว่าความมนุษย์ควรปฏิบัติตัวตามธรรมชาติตามนัยกว้าง ๆ
 นั่นคือปฏิบัติตามกฎของจักรวาล อย่างที่สอง มนุษย์ควรทำ
 ตามธรรมชาติโดยนัยที่แคบกว่าคือ ทำตามธรรมชาติอันเป็น
 แกนของเขาใจแก่ เหตุผล ความหมายทั้งสองนัยนี้ พวก
 สโตอิกถือว่าเป็นอย่างเดียวกัน เพราะจักรวาลไม่เพียงแต่
 มีกฎควบคุมเท่านั้น แต่ต้องเป็นกฎของเหตุผล...

...อริสโตเติลสอนว่า ชรรวมชาติอันเป็นแกนแท้ของมนุษย์
 คือ เหตุผล และจริยธรรมเป็นการกระทำตามธรรมชาติที่
 เป็นแก่นนี้ และเขายอมรับว่า อารมณ์และความอยากอาหาร
 มีในอินทรีย์ภาพของมนุษย์ เขาไม่โลกดกดันไว้ เพียงแต่ควบคุม
 อารมณ์นั้น อวยเหตุผล แต่พวกสโตอิกมองว่าอารมณ์ไม่
 มีเหตุผล และต้องกำจัดเสียโดยสิ้นเชิง พวกเขาวาดภาพ
 ชีวิตว่าเป็นการต่อสู้กับอารมณ์ อารมณ์จะทองถูกกวาดล้าง
 ไหมหมก ดังนั้นทัศนะทางจริยศาสตร์ของพวกเขาจึงกลายเป็น
 เป็นลัทธิอภิกถิมนานุโยค¹¹

ทัศนะของสโตอิกในเรื่องการดำเนินชีวิตจึงหนีทางสายกลางแบบอริสโตเติล
 และกลับไปสู่ชีวิตที่มีกฎเกณฑ์เช่นที่เพลโตได้เสนอไว้ก่อนหน้านั้นอีกครั้งหนึ่ง ผู้ที่นำ
 ปรัชญาของเพลโตมาก็คงแปลงและต่อเติมภาคปฏิบัติจนกลายเป็นลัทธิความเชื่ออันมากคือ
 โพลติอุส (Plotinus, 204-270) โพลติอุสมีทัศนะว่า พระเจ้าเป็นเอกภาพ เป็นคน
 เหตุของความดี ส่วนสสารเป็นพหุภาพและเป็นบ่อเกิดของความชั่ว สเทสโลกกล่าวไว้
 ในอีกตอนหนึ่งของหนังสือเล่มเดียวกันว่า เหตุผลเป็นขั้นคอนขั้นที่สองในการปฏิบัติเพื่อให้

¹¹W.T. Stace, op. cit., p. 194.

บรรลุดังความหลุกพัน กล่าวคือ

โพลไคน์สถือว่าสสารเป็นรากฐานของความหลายหลาก และเป็นสาเหตุของความชั่วทั้งปวง ดังนั้นเขาจึงคิดเช่นเดียวกับเพลโตว่า จุดมุ่งหมายของชีวิตเป็นไคแต่เพียงการหนีจากโลกแห่งผัสสะเท่านั้น ขบวนการปลดปล่อยในชั้นแรกคือ "การชำระ" การทำให้บริสุทธิ์ เป็นภาพปลดปล่อยตนจากความควบคุมของร่างกาย และประจักษ์ เขาถึงคุณธรรมทั่ว ๆ ไปทางจริยศาสตร์ทั้งหมด ชั้นที่สอง คือ ความคึก เหตุผล และปรัชญา ชั้นที่สาม วิญญาณผนึกความคิดไปสู่ความจริงควยตนเองของมโน...¹²

ทัศนะของโพลไคน์สได้ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ไม่นั่นใจในเรื่องสมรรถภาพของเหตุผลอีกมากมาย เกิดมีปรัชญาสำนักวิมิตวาท (Scepticism) ขึ้น พวกนี้ไม่นั่นใจในสมรรถภาพของเหตุผลและความคิดมนุษย์ว่าจะเข้าถึงความจริงได้ ปรัชญากรีกในยุคปลายจึงเป็นการถกเถียงโต้แย้งทัศนะเก่า ๆ โดยขาดระบบและหาข้อยุติไม่ได้

ต่อจากปรัชญาของโพลไคน์สก็มีสำนักสมัชกาลาง - (ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 1-15) ที่นักปรัชญาพยายามอธิบายแนวความคิดต่าง ๆ ในศาสนาคริสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการพยายามปกป้องศาสนาคริสต์โดยนำหลักการทางปรัชญาไปใช้อธิบายเพื่อให้ศาสนาคริสต์มีความสมเหตุสมผลยิ่งขึ้น ในสมัยนี้นักปรัชญาได้ยกย่องความสำคัญของเหตุผลเทียบเท่ากับความสำคัญของพระเจ้า ยกตัวอย่างเช่น เซนต์ โทมัส อะไควนัส (St. Thomas Aquinas, 1225-1274) ซึ่งกล่าวไว้ในหนังสือ Summa Contra Gentiles ของท่านว่า เหตุผลเป็นสวาทตะของพระผู้เป็นเจ้าคั้งที่ริส เซลได้อธิบายไว้ว่า

ในองค์พระเจ้า มีเจตจำนง เจตจำนงของพระองค์คือ สวาทตะของพระองค์ และเป้าหมายสำคัญของเจตจำนงก็คือ สวาทตะของพระเจ้า ในการคั้งเจตจำนงถึงพระองค์เอง

002239

¹²Ibid., pp. 209- 10.

พระองค์ทรงตั้งเจตจำนงถึงสิ่งอื่นด้วย เพราะพระเจ้าเป็น
จุดหมายปลายทางของทุก ๆ สิ่ง พระองค์ทรงตั้งเจต-
จำนงถึงแมแต่สิ่งซึ่งยังมีไ้เป็นสิ่งที่ไร้เลย พระองค์ทรงตั้ง
เจตจำนงถึงความ เป็นอยู่และความดีของพระองค์ แต่
สำหรับสิ่งอื่น ๆ แม้พระองค์ทรงตั้งเจตจำนงถึง แม้ยังมีไ้
ทรงกระทำด้วยความจำเป็นมีเจตจำนงเสรีอยู่ในพระเจ้า
เหตุผลเป็นสิ่งที่มิขึ้นเพื่อให้พระองค์ทรงทำสิ่งต่าง ๆ ไ้ความ
ใจชอบ แต่เหตุผลไม่ใช่สาเหตุบังคับ พระเจ้าไม่อาจ
ประสงค์ในสิ่งซึ่งขัดแย้งตัวเอง ตัวอย่างเช่น พระองค์ไม่
สามารถทำให้สิ่งที่ขัดแย้งกันกลายเป็นสิ่งที่สมจริงไ้¹³

อะไควนัสยังไ้กล่าวถึงวิธีการที่จะบรรลุความรู้เกี่ยวกับพระเจ้าไ้ 3 วิธี คือ
1. ไ้เหตุผล (reason) 2. ไ้วิกรม (revelation) และ 3. ไ้ฉันทคติ-
ญาณ (intuition)

ไ้วิกรม อะไควนัสหมายถึงการที่พระเจ้าทรงปรากฏต่อปัจเจกชนโดยเฉพาะ
ทำให้บุคคลนั้น ๆ สามารถรู้จักพระองค์ไ้ วิกรมนี้เป็นการสำแดงของพระเจ้าต่อคน
บางคนทีประพสุทิชอบ ความรู้ทีเกิดจากวิกรมเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ไม่สามารถอธิบาย
ให้บุคคลอื่นรู้เห็นตามไ้ เช่น การที่พระเจ้าทรงปรากฏต่อนักบุญคนใดคนหนึ่ง เป็นการ
ปรากฏทีนักบุญอาจรู้สึกไ้ทางตาหรือทางจิต ความรู้เกี่ยวกับพระเจ้าโดยทางฉันทคติ-
ญาณ คือความรู้ทีแนบเนื่องกับมนุษย์มาแล้วก่อนประสพการณ ประสพการณเป็นเพียงสิ่ง
กระตุ้นทีทำให้เราระลึกถึงความรู้บางอย่างทีเรามีอยู่แล้ว สำหรับการรู้จักพระเจ้าโดย

¹³Bertrand Russell, *op. cit.*, p. 449. "In God there is Will; His will is His essence, and its principal object is the divine essence. In willing Himself, God wills other things also, for God is the end of all things. He wills even things that are not yet, He wills His own being and goodness, but other things though He wills them, He does not will necessarily. There is free will in God; a reason can be assigned for His volition, but not a cause. He cannot will things impossible in themselves; for example, He cannot make a contradiction true."

ใช้เหตุผลนั้น อะไรวินัสโกเสนอบทพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้าด้วยเหตุผลเอาไว้ 5 ข้อ ดังต่อไปนี้

การมีอยู่ของพระเจ้า มีวิธีพิสูจน์อยู่ 5 วิธีคือ โดยอ้างอิงถึงการเคลื่อนไหว (และความจำเป็นที่จะต้องมีผู้เคลื่อนไหวแรก), อ้างอิงถึงการบังเกิดขึ้น (และความจำเป็นที่จะต้องมีปฐมเหตุ), อ้างอิงถึงความเป็นไปได้และความจำเป็น, อ้างอิงถึงระดับความสมบูรณ์ในโลก และอ้างอิงถึงระเบียบและความกลมกลืนของธรรมชาติ (ซึ่งแสดงถึงผู้จัดระเบียบซึ่งกำหนดโลกที่โศกรางขึ้น)¹⁴

หมายความว่า พระเจ้ามีอยู่จริงเพราะสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นและดำเนินไปจำเป็นต้องมีผู้สร้างหรือผลักดันให้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก และสรรพสิ่งในโลกมีความบกพร่องและความสมบูรณ์ต่างระดับกัน เมื่อเราลำดับความสมบูรณ์ขึ้นไปเป็นขั้น ๆ เราจะพบว่า สิ่งที่สมบูรณ์ที่สุดจากของมีอยู่ สิ่งนั้นคือ พระเจ้า นอกจากนี้สรรพสิ่งในโลกยังมีระเบียบกฎเกณฑ์แน่นอน เช่น พระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออกและตกทางทิศตะวันตก บอมนแสดงว่ามีผู้จัดระบบจักรวาลขึ้น ผู้นั้นคือพระเจ้า สำหรับการรู้จักพระเจ้าโดยเหตุผลนี้ ไม่ทำให้เรารู้จักพระเจ้าอย่างลึกซึ้งเหมือนอีก 2 วิธีดังกล่าวข้างต้นได้ เพราะเป็นการรู้จักพระเจ้าภายนอกกฎเกณฑ์ของโลกและคนทุกคนสามารถใช้เหตุผลรู้จักพระเจ้าได้ จะเห็นได้ว่าเหตุผลในสมัยกลางนั้นหมายความว่าวิธีไปสู่อันติมสัจจกวญ จากสมัยกลางก็จะไปสู่สมัยใหม่ ซึ่งแนวความคิดเรื่องเหตุผลมีอิทธิพลก่อแนวความคิดของคานท์โดยตรง

¹⁴ Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles quoted in Frank N. Magill (ed.), Masterpieces of World Philosophy (U.S.A.: Harper & Row, Publishers, Inc., 1961), p. 321. "The existence of God can be proved in five ways : by reference to motion (and the necessity of a first mover), by reference to efficient causes (and the necessity of a first cause), by reference to possibility and necessity, by reference to the gradations of perfection in the world, and by reference to the order and harmony of nature. (which suggests an ordering being who gives purpose to the created world.)"

ข. "เหตุผล" ความทัศนะของสำนักวิตรรกวิทยา (Rationalism)

นักปรัชญาของสำนักวิตรรกวิทยา เป็นนักปรัชญาจากพื้นยุโรป อันที่จริงแนวความคิดเชิงวิตรรกวิทยานี้ปรากฏอยู่ในปรัชญาตั้งแต่สมัยโสกราตีส เป็นต้นมาแล้ว แนวความคิดแบบวิตรรกวิทยากลับมาโดยยอกรีต เป็นแนวความคิดที่ยอมรับว่าเหตุผลเท่านั้นที่เป็นตัวการสำคัญให้มนุษย์บรรลุความเป็นจริงได้ และวิธีที่จะใช้เหตุผลบรรลุความเป็นจริงเช่นนั้น นักปรัชญาวิตรรกวิทยาจะใช้วิธีการแบบตรรกวิทยาและคณิตศาสตร์เป็นหลัก ดังเช่นเรอเน เดการ์ตส์ (Rene Descartes, 1596-1650) เป็นนักปรัชญาชาวฝรั่งเศสเชื้อสายขุนนาง เดการ์ตส์มีทัศนะเช่นเดียวกับพวกกรีกโบราณ คือเชื่อว่าคนเรามีสมรรถภาพรู้อย่างหนึ่งเกิดมาตั้งแต่เกิด สิ่งนั้นคืออิมพัลส์ติดิกญาณ (intuition) เหตุผลเป็นส่วนสำคัญที่ปรากฏอยู่ในความรู้แบบนี้ประจักษ์แสงสว่างส่องทาง เขาได้แสดงทัศนะเช่นนี้ไว้ในหนังสือ ข้อคิดคำนึง (Meditations) ซึ่งแบลดนชาร์คได้สรุปความไว้ว่า

เหตุผลคือ "แสงสว่างโดยธรรมชาติ" ซึ่งติดตัวคนมาตั้งแต่เกิด มันเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้ความรู้ของเราแจ่มแจ้งและชัดเจน เรามักคิดว่าความรู้ที่แน่นอนที่สุดเกี่ยวกับโลกโคมาจากประสาทสัมผัส แต่เดการ์ตส์ยอมรับว่า ความรู้ทางประสาทสัมผัสอาจแจ่มแจ้ง ถ้าหากหมายถึงความจริงแท้ มีชีวิตชีวา แต่ปฏิเสธในแง่ของความรู้สึกที่ไม่มีข้อแย้ง เรว่อาจมองให้หนญาว่ามีสี่เหลี่ยมและรู้สึกเจ็บที่นิ้วโคนนิ้วหนึ่งโดยยวงแจ่มแจ้ง แต่ก็ไม่เห็นเหตุผลอะไรที่สมควรจะคิดได้ว่า หนญาสี่เหลี่ยมจริง ๆ หรือความเจ็บเกิดขึ้นที่มือของเราจริง ๆ เดการ์ตส์ยกตัวอย่างเรื่องเด็กหญิงที่ป่วยในโรงพยาบาลและถูกผ่าตัดมือโดยไม่รู้สึกตัว แต่ก็ยังนับถึงความเจ็บปวดในมือของคน ปรากฏการณ์เช่นนี้ขึ้นอยู่กับสภาวะที่เราไม่รู้ตัว และปรากฏการณ์เหล่านี้จะ เปลี่ยนแปลงไป ถ้าสภาพร่างกายของเราเปลี่ยนแปลงไป แต่ความรู้ที่แก่นธันจะ เป็นความรู้สูงสุดที่ทำให้เราสามารถจับได้ว่าสภาพที่แท้จริงที่ไม่ถูกบิดเบือนไปของสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร ความรู้เช่นนี้เป็นจริงตลอดกาล ตัวอย่างที่ดีที่สุด เดการ์ตส์พบได้ในคณิตศาสตร์ ซึ่งเขาก็เป็น

คนหนึ่งที่มีความสามารถในคำนี้ยิ่งยงก็เยี่ยม ความรู้ทาง
 ปรัชญาสัมมัตต์ของเราเกี่ยวกับก้อนขี้ผึ้งอาจผิดพลาดโค และ
 แม้จะถูกกองก็อาจจะผิดในกรณีอื่น ในขณะที่สิ่งที่ถูกเรูชาคณิต
 โลกกล่าวไว้ถึงคุณสมบัติของทรงกลมเป็นสิ่งที่จริงแน่นอน
 และไม่มีวันเปลี่ยนแปลง¹⁵

ขณะที่เคคาร์ทส์ศึกษาอยู่ที่วิทยาลัยของพวกเขา เจออีกนั่น เขาได้เรียนวิชาตรรกวิทยา
 ปรัชญาและคณิตศาสตร์ ซึ่งทำให้เขามีวิธีการคิดในเชิงกึ่งกล่าวและมีทัศนะว่าวิชาการ
 เหล่านั้นจะตอบปัญหาของโลกได้ถูกต้อง ทั้งที่เิกกล่าวมาแล้วตั้งแต่แรกว่า เคคาร์ทส์
 มีทัศนะเรื่องเหตุผลว่า เหตุผลเป็นสิ่งที่อยู่ในจิตมนุษย์ก่อนประสบการณ์และเป็นสิ่งที่ทำ
 ให้มนุษย์ยังรู้ความเป็นจริง เหตุผลเป็นสมรรถภาพอย่างหนึ่งของจิต และเราสามารถ
 กระตุ้นเหตุผลให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีใช้เหตุผลค้นหาความจริงเป็นวิธีการ
 ทางตรรกวิทยา และคณิตศาสตร์ กล่าวคือ (1) ต้องยอมรับว่าสิ่งที่เรารู้และเข้าใจโดย

¹⁵ Brand Blanshard, Reason and Analysis (La Salle, Illinois: Open Court Publishing Company, 1964), p. 70. "Reason was a 'natural light' with which all normal men were born. It was our one source or clear and distinct, and therefore certain, knowledge. We often suppose that our most certain knowledge of the world is gained from the senses. Descartes admitted that sense knowledge could be clear, if that meant immediate and vivid, but denied that it was distinct. We may clearly perceive grass to be green and a pain to be in one of our fingers, but there is no good reason to think the grass is really green, or that the pain is actually in our hand; Descartes cited the case of a girl in hospital whose hand had been amputated without her knowledge, and who continued to complain of the pain 'in her hand'. Such appearances depend on conditions of which we are largely ignorant, and they change or vanish when these conditions change. But knowledge that is distinct is absolute. By means of it we grasp what things are in themselves with no distorting conditions; and such knowledge is timelessly true. The best examples of it Descartes found in mathematics, of which he was a master. Our sense knowledge of a ball of wax is deceptive, and even if true, may cease to be true at the next instant, whereas what the geometer has to say about the properties of a ball is certainly and changelessly true."

แจ่มแจ้งไม่มีเงื่อนไขนั้นเป็นสิ่งที่จริงในตัวของมันเอง (2) เมื่อเราพบปัญหาข้อสงสัยในสิ่งใด ให้เราแบ่งแยกสิ่งเหล่านั้นออกเป็นส่วน ๆ เท่าที่จะทำได้ (3) หลังจากแบ่งแยกปัญหาออกเป็นประเด็นต่าง ๆ แล้ว ให้เริ่มพิจารณาจากสิ่งที่ยากที่สุดไปหาสิ่งที่ยากหรือซับซ้อนที่สุด (4) หลังจากนั้นให้สังเคราะห์หรือเชื่อมประเด็นคำตอบที่เป็นสิ่ง ๆ นั้นเข้าด้วยกัน และตรวจดูว่าเรามีใครหลงลืมวิเคราะห์ส่วนใดส่วนหนึ่งไป

เดการ์ตได้กล่าวถึงวิธีการดังกล่าวไว้ในตอนต้นของหนังสือ บทอภิปรายเรื่องวิธีการ (Discourse on Method) ของเขา และเราจะสังเกตได้ว่า แม้ในข้อเขียนต่าง ๆ จากหนังสือ ข้อคิดคำนึง (Meditations) เดการ์ตก็ใช้เหตุผลในการล่ามความหมายความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายอยู่ตลอดเวลา เช่น ในการพิสูจน์เรื่องความมีอยู่ของสิ่งภายนอก เดการ์ตใช้เหตุผลล่ามว่า

- เรามีสมรรถภาพในการรับรู้สิ่งต่าง ๆ
- สมรรถภาพนี้เป็นนัย (passive) เพราะคอยแต่รับความรู้จากมโนคติของสิ่งที่เราสัมผัสได้
- สมรรถภาพที่เป็นเพียงผู้รับเช่นนี้ ไม่มีประโยชน์อะไรแก่เรา
- เราต้องการสมรรถภาพที่ทำงานด้วย
- แต่สมรรถภาพกัมมันต์ (active faculty) ย่อมต้องมีอยู่นอกตัวเรา (เพราะไม่มีสิ่งอื่นที่มีอยู่ในตัวเราก่อนความคิดได้ เนื่องจากเราเป็นสิ่งที่คิดตลอดเวลา (thinking thing))
- สมรรถภาพนี้ต้องมาจากธรรมชาติวิถุ หรือพระเจ้าอย่างใดอย่างหนึ่ง
- แต่สมรรถภาพดังกล่าวจะมาจพระเจ้าไม่ได้ เพราะพระเจ้าไม่ใ้ผู้หลอกลวง จึงไม่ทรงสร้างสมรรถภาพให้เรามีความโน้มเอียงที่จะเชื่อพระองค์ตลอดเวลา
- สมรรถภาพนี้ต้องมาจากธรรมชาติวิถุ หรือสิ่งภายนอก
- ดังนั้น สรรพสิ่งภายนอกตัวเราจึงมีอยู่จริง

บทพิสูจน์ดังกล่าวเราจะเห็นได้จากบทที่ 6 ของ ข้อคิดคำนึง (Meditations) ของเขา ทั้งบท

ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า สำหรับเดการ์ตส์ เหตุผลเป็นทั้งสมรรถภาพก่อนประสบการณ์ของจิตในอันที่จะหยั่งรู้ความเป็นจริง และเป็นทั้งวิธีการที่จะบรรลุความรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่ง
 กว

นักปรัชญาคนต่อมาซึ่งมีความทึ่คล้ายคลึงกับเดการ์ตส์คือ บารุค เกอ สปิโนซา (Baruch De Spinoza, 1632-1677) สปิโนซาเป็นชาวโปรตุเกส เชื้อสายยิว เขาได้นำวิธีการหาความจริงโดยวิธีคณิตศาสตร์แบบของเดการ์ตส์มาใช้เป็นโครงร่างในปรัชญาของเขา แม้ว่าเดการ์ตส์จะใช้คณิตศาสตร์เป็นพื้นฐานในการออกความจริงออกมาให้ปรากฏ แต่เขาก็มีไ้เคียงลำกับเนื้อหาปรัชญาโดยอาศัยรูปแบบทางคณิตศาสตร์เสียที่เกี่ยวข้อง สำหรับสปิโนซาจะเห็นได้ว่า หนังสือปรัชญาที่สปิโนซาเขียนขึ้นนั้นใช้ลำดับขั้นตอนเหมือนการพิสูจน์ทฤษฎีบทในเรขาคณิตเลยที่เดียว มีการยกทฤษฎีบทสิ่งที่เห็นจริงแล้ว (Axiom) และพิสูจน์ทฤษฎีหรือสมมุติฐานที่ค้างขึ้นให้ผู้อ่านเห็นจริงตามเป็นลำดับไป โดยอ้างทฤษฎีที่ไ้พิสูจน์มาแล้วบทคน ๆ จนพิสูจน์ไ้ถึงบทสุดท้าย ซึ่งเราจะเห็นได้จากหนังสือ จริยศาสตร์ (Ethics) ของเขา และนับว่าเป็นพัฒนาการในการใช้หลักการทางคณิตศาสตร์เพื่อสนับสนุนทฤษฎีในทางปรัชญาอีกแนวหนึ่ง

ในค่านเหตุผล สปิโนซามีทัศนะว่า เหตุผลคือคุณลักษณะของความคิด (attribute of thought) เหตุผลเป็นส่วนสำคัญอันขาดเสียมิไ้ของจิต และมีการพัฒนาเป็นลำดับขั้น ดังที่แบลนชาร์กกล่าววิจารณ์ไ้ว่า

สำหรับสปิโนซา เหตุผลคือสาระอันแท้จริงของจิต จิตจะเป็นจิตก็โดยทำการอย่างนี้ สำหรับเดการ์ตส์ เหตุผลมีแนวโน้มที่จะเป็นขบวนการทั้งหมดหรือไม่เป็นอะไรเลย ซึ่งหากใครมองไม่เห็นอะไรบางอย่างแจ่มแจ้งเหมือนในคณิตศาสตร์หรือมองไม่เห็นอะไรเลย สำหรับสปิโนซา ความคิดจะขึ้น ๆ ลง ๆ ตามระกำแห่งเหตุผลอยู่ตลอดเวลา และมี

ระดับความสำเร็จและความล้มเหลวเกิดขึ้นได้อย่างไม่สิ้นสุด¹⁶

สปิโนซายกย่องความสำคัญของเหตุผลมาก เขาเชื่อว่ามนุษย์เราจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ โลกโดยอาศัยจินตนาการและเหตุผล ความรู้ที่ได้มาจากทั้งสองวิธีนี้มีระดับต่างกัน กล่าวคือ เรามักใช้จินตนาการเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับโลกแห่งวัตถุ และใช้เหตุผลเพื่อเข้าถึงความเป็นจริงเกี่ยวกับสัมพันธภาพของสรรพสิ่ง ทั้งที่กิลสันและแลนแกนได้อธิบายไว้ว่า

จินตนาการที่ผสมผสานกับเหตุผลอย่างถูกต้อง ย่อมไม่พาเราไปสูความผิดพลาด เพราะเหตุผลจะยังคงมองเห็นสิ่งทั้งหลายเป็นเอกภาพกับสิ่งอื่นทุกสิ่ง ที่สำคัญที่สุด มันจะคอยเตือนให้เราระวังว่า "ความบังเอิญ" และ "ความล้มเหลว" จากจินตนาการ เป็นเพียงผลของความจำกัดของความรู้ในอัญรูปต่าง ๆ เท่านั้น¹⁷

เหตุผลมีธรรมชาติของมันคือ การมองเห็นสรรพสิ่งอยู่ในรูปแบบที่ตายตัวของความเป็นอนันต์ และถือเอาว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นความจำเป็น ทศนคติที่ไม่ดำรงและความเชื่อในความปรวนแปร สะท้อนถึงการขาดพัฒนาการของเหตุผล เนื่องจากไม่สามารถกึ่งทัศนคติตามธรรมชาติของมันได้ ทั้งที่มัททิลโลอ้างถึงทัศนะของสปิโนซาว่า

¹⁶ Ibid., p. 75. "Reason, for Spinoza, was thus the very essence of mind; a mind was a mind in the degree to which this immanent end was realized. For Descartes, reason tended to be an all - or - nothing process, in which you saw something with mathematical distinctness or simply failed to see. For Spinoza, thought was continually rising or falling in the rational scale, and there were infinite possible degrees of success and failure."

¹⁷ Etienne Gilson and Thomas Langan, Modern Philosophy: Descartes to Kant (N.Y.: Colonial Press, Inc., 1963), p. 132. "Imagination properly united to reason will not lead one into this error, for reason will persist in seeing everything in its union with every other thing; above all, it will keep one aware that the 'contingency' and 'corruptibility' supposed by imagination are only limitations of modal knowledge."

... จิตมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของพระมนัสของพระเจ้า และ
โดยเหตุนี้ มันจึงมีโอกาสที่จะบรรลุถึงจิตของพระเจ้าได้
โดยตลอด แนวทางการทำเช่นนั้นจะก่อให้เกิดความอุทสาหะ
อย่างยิ่งยวดก็ตาม¹⁸

ในคำนี้เกี่ยวกับจริยศาสตร์ สปิโนซามองเห็นว่า ศีลธรรม การทำดี ทำชั่ว ก็คือ
ปรากฏการณ์ที่เกิดจากมนัสของมนุษย์ คนที่ทำความดีก็คือคนที่มนัสแจ่มใส สามารถมอง
เห็นความแตกต่างระหว่างความดีความชั่ว และเลือกประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องได้
ส่วนคนชั่วก็คือ คนที่มนัสมีกมลทิน ไม่อาจเลือกทางที่ถูกต้องได้ สำหรับสปิโนซา การมี
ชีวิตที่ดีหมายถึงการมีชีวิตอยู่อย่างมีเหตุผล คนที่เดินทางผิดก็เพราะความหลงเนื่องจาก
การชักนำของอารมณ์ ซึ่งแปลนซาร์ก็ได้อ้างถึงทัศนะดังกล่าวของสปิโนซาไว้ว่า

... การมีชีวิตที่ดีหมายถึงการมีชีวิตอยู่อย่างมีเหตุผล เมื่อ
คนเราเดินทางผิดนั้นเป็นเพราะเขาอยู่ภายใต้อิทธิพลของ
อารมณ์ เขาเข้าใจความดีงามของตนเองและของผู้อื่นผิด
พลาด อารมณ์ที่ผิดเบือน ความเข้าใจเช่นนี้จึงต้องถูกนำ
มาควบคุมเอาไว้ วิธีที่ดีที่สุดในการพิชิตอารมณ์เหล่านั้น
ซึ่งโง่แก ความมุงร้าย ความเกลียด และความริษยา ก็คือ
การเข้าใจ มองให้เห็นว่ามันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร และ
ตระหนักว่าบุคคลซึ่งเป็นเป้าของอารมณ์เหล่านั้น กำลัง
กระทำตามธรรมชาติของตนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้¹⁹

¹⁸ Frank N. Magill (ed.), Masterpieces of World Philosophy (N.Y.: Harper & Row, Publishers, Inc., 1961), p. 420. "... the human mind is to be seen as a part of the divine intellect, and as such it has within its own nature the possibility for grasping the whole of the divine mind, although to do so requires a great deal of effort."

¹⁹ Brand Blanshard, op. cit., p. 77. "... To live well was to live reasonably. When people go wrong, it is because, usually under the influence of emotion, they misconceive their own good and that of others. Distorting emotion must therefore be brought under control. The best way to conquer such emotions as malice, hatred, and envy is to understand them - to see how they arise

บางคนอาจแย้งว่า ถ้าคนเราต้องอยู่ภายใต้อำนาจของเหตุผลเพื่อจะมีพฤติกรรมที่ถูกตองก็ย่อมหมายความว่า เราไม่มีเสรีภาพในการประพฤติปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ และถ้าเราไม่มีเสรีภาพ เราก็ไม่ควรจะต้องรับผิดชอบการกระทำของเรา เพราะว่าเรามีได้เป็นผู้กำหนดพฤติกรรมของตัวเอง และเมื่อเรามีได้กำหนดพฤติกรรมของเราเอง จะกล่าวไปอย่างไรว่า เราทำความดีหรือทำความชั่ว แบลนชาร์กกล่าวว่า ในแง่นี้สปิโนซาอาจตอบได้ว่า

ไม่มีความขัดแย้งระหว่างเสรีภาพกับความจำต้องเป็น หากความจำต้อง เป็นนั้นถูกกำหนดโดยเหตุผล... การมีเสรีภาพหมายถึงการกำหนดตัวของตัวเอง นั่นคือมีการกระทำที่ถูกกำหนดโดยอรรถาภิเษกจริงของตนเอง และอรรถาภิเษกของตนเองจะแท้จริงโลกคือเมื่อมีเหตุผล อรรถาภิเษกที่มีเหตุผลนี้ยอมถูกกฎเกณฑ์ เหตุผลปกครองแนวคิดและการเลือกของมันอย่างแนบเนียน แต่ไม่มีการถกเถียงในขอบข่ายเช่นนั้น เพราะการถูกกำหนดดังกล่าวก็คือความหมายที่แท้จริงของเสรีภาพ²⁰

โดยเหตุที่ เหตุผล ตามทัศนะของสปิโนซาเป็นทั้งส่วนหนึ่งของพระมนัสของพระเจ้า (เพราะเหตุผลเป็นส่วนที่อยู่ในจิตมนุษย์ และจิตมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของพระมนัส ดังได้กล่าวมาแล้ว) และเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์บรรลุถึงความรู้และพฤติกรรมที่ถูกตองได้ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า "เหตุผล" เป็นแกนสำคัญในปรัชญาของสปิโนซาทั้งในแง่จริยศาสตร์ ญาณวิทยา และปรมาตมปรัชญา

and to realize that the people against whom they are directed are only doing what, given their natures, they could not have avoided doing."

²⁰*Ibid.*, p. 78. "There is no conflict between freedom and necessity if the necessitation is by reason... To be free is to be self-determined, that is, determined by one's real self. And one's self is real just so far as it is rational. This rational self, to be sure, is governed in its thought and choice by rational law, but there is no bondage in that; for so to be determined is the very meaning of freedom."

นักปรัชญาคนสุดท้ายของฝ่ายวิตรรกวาทที่ควรกล่าวถึงต่อไปก็คือ ไบเบนิส (Gottfried Wilhelm Leibniz, 1646 - 1716) ไบเบนิส เป็นนักปรัชญาและนักคณิตศาสตร์ชาวเยอรมัน เขาได้ฝากผลงานอันยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งไว้ให้แก่วงการคณิตศาสตร์ทั่วโลก คือ การค้นพบวิชาแคลคูลัส (CALculus) ซึ่งเดิมเป็นวิธีการคำนวณแบบกรีกเพื่อหาพื้นที่ของวงกลม ปริมาตรของรูปทรงกระบอก รูปทรงกรวย และรูปทรงกลม แต่เป็นที่ถกเถียงกันอย่างมากว่าระหว่างไบเบนิสกับนิวตัน ใครจะ เป็นผู้พบวิชาแคลคูลัสก่อนกันแน่ จากหลักฐานบันทึกทางประวัติศาสตร์พบว่านิวตัน เป็นคนพบก่อน ขณะที่ไบเบนิสกำลังตำการค้นคว้า นิวตันได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนี้ขึ้นแล้วโดยที่ต่างฝ่ายต่างไม่รู้จักกัน แต่นิวตันนำออกตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1687 ซากวาของไบเบนิส 3 ปี จึงถูกพิจารณาว่าไบเบนิสเป็นผู้พบวิชานี้ก่อนนิวตัน

ไบเบนิสสนใจปรัชญาของสปีโนซามาก แต่เขาไม่เห็นด้วยกับการใช้วิธีเรขาคณิตพิสูจน์ปรัชญา เพราะปัญหาทางปรัชญาซับซ้อนและไม่แน่นอน ต่างจากปัญหาทางเรขาคณิตสิ่งที่เห็นจริงแล้วทางปรัชญาขึ้นอยู่กับความเชื่อถือ ไม่ได้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเหมือนสิ่งที่เห็นจริงแล้วทางเรขาคณิต จึงใช้พิสูจน์ปัญหาปรัชญาทุกเรื่องไม่ได้ ไบเบนิสเสนอให้ใช้วิธีใหม่ คือให้สำรวจและแจกแจงความคิดของตัวเราเองออกเป็นหน่วยย่อยที่สุด ทำความเข้าใจกับความคิดของเราเอง เสียก่อนแล้วจึงค่อยคิดแก้ปัญหาภายนอกซึ่งนับว่าใกล้เคียงกับแนวความคิดของเดการ์ตส์มาก

ไบเบนิสใ้แก่นำวิธีการ และตัวอย่างจากคณิตศาสตร์มาใช้ อธิบายหลักปรัชญาเรื่องเกี่ยวกับ "เหตุผล" ของเขา โดยเชื่อว่า "เหตุผล" จะเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถแยกความจริงออกจากความเท็จ เมื่อ "เหตุผล" แยกความจริงออกมาได้แล้ว "เหตุผล" จะเป็นผู้บอกเราในขั้นสุดท้ายว่า ความจริงแบบใดที่เราควร เชื่อถือ และความจริงแบบใดที่เปลี่ยนแปลงได้ ไบเบนิสแยกความจริงออกเป็น 2 ประเภท คือ ความจริงโดยเหตุผล (Truth of Reason) และความจริงโดยข้อเท็จจริง (Truth of Fact) ความจริงโดยเหตุผลเป็นสิ่งที่จริงตามหลักการทางคณิตศาสตร์หรือตรรกวิทยา เป็นความจริงที่ตายตัวและจำเป็น แต่ไม่จำเป็นต่อสิ่งมีชีวิตในโลกนี้อาจอิงให้เห็นจริงด้วย ไบเบนิสถือว่าความ

จริงแบบนี้เป็นสิ่งที่เด่นชัดในตัวเอง (Self-evident) ไม่อาจมีข้อขัดแย้งได้ ตัวอย่าง
 ของความจริงแบบนี้คือ $1 + 1 = 2$, สามเหลี่ยมย่อมมี 3 ด้าน หรือข้อความต่าง ๆ
 เกี่ยวกับพระเจ้าซึ่งเราไม่อาจไขปริศนาการพิศูจน์ได้ ส่วนความจริงโดยข้อเท็จจริงนั้น
 เป็นความจริงที่ไบนานอน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ฉะนั้นจึงเปลี่ยนแปลงได้ตามประสบการณ์
 ตัวอย่างเช่น "น้ำเดือดเมื่อ 100° ซ.", "ของย่อมตกจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ" ฯลฯ ความจริง
 แบบนี้อาศัยข้อมูลจากสิ่งที่มีอยู่ในประสบการณ์ ฉะนั้นความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นได้ เช่น เรา
 อาจบอกได้ว่า ไม่เป็นความจริงที่น้ำจะเดือดเมื่อ 100° ซ. เพราะถ้าเราเปลี่ยนความ
 กดดัน อุณหภูมิตรงจุดเดือดย่อมเปลี่ยนไปได้ เช่น เราเอาน้ำไปต้มบนยอดเขาที่มีความ
 กดอากาศสูงกว่าบนพื้นดิน น้ำอาจจะเดือดที่ 80° ซ. ก็ได้ หรือในอวกาศที่วัตถุอยู่ใน
 สภาวะไร้น้ำหนักสิ่งของอาจจะไม่ตกจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำก็ได้ แต่อาจลอยกระจัดกระจายออก
 ไป ข้อขัดแย้งเหล่านี้เกิดขึ้นได้โดยไม่ขัดแย้งตัวเองส่วนในความจริงโดยเหตุผลนั้น
 การขัดแย้งจะกลายเป็นการแย้งตัวเองทันที ไลงบ์นิสสรุปว่า "เหตุผล" เป็นผู้บอกให้
 มนุษย์เชื่อถือความจริงโดยเหตุผลมากกว่าโดยข้อเท็จจริง และวิธีการที่ "เหตุผล" จะ
 แสดงความจริงต่อมนุษย์ก็คือวิธีการแบบคณิตศาสตร์ หรือตรรกวิทยา มากิลล์ ใจที่ความ
 ความคิดของไลงบ์นิส ว่า

การใช้เหตุผลของมนุษย์มีรากฐานอยู่บนหลักการสำคัญ
 2 ประการ คือ หลักปฏิบัติ ซึ่งแยกความจริงออกจาก
 ความเท็จ และหลักการแห่งเหตุผลเพียงพอ หลักการ
 ประการหลังนี้บอกเราว่า ชุดเท็จจริงทั้งหลายที่มีอยู่ย่อม
 มีเหตุผลเพียงพอใ้หม้อยู่ ไม่ว่าเราจะรู้จักเหตุผลนั้นหรือไม่
 ส่วนความจริงนั้นแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ความ
 จริงโดยเหตุผล และความจริงโดยข้อเท็จจริง ความจริง
 โดยเหตุผลเป็นสิ่งจำเป็นและสิ่งขัดแย้งมันยอมเป็นไปไม่ได้

ส่วนความจริงโดยข้อเท็จจริงนั้น เป็นไปโดยบังเอิญ และ
อาจมีสิ่งมาขัดแย้งได้²¹

เหตุผลเพียงพอ (Sufficient Reason) ตามทัศนะของไลบ์นิสได้แก่สาเหตุ
ที่จำเป็นหรือเหตุผลที่จำเป็นอันเป็นหลักการสำคัญที่กำหนดความสัมพันธ์ และความเป็นเหตุ
เป็นผลกันของจักรวาล จากหลักการเช่นนี้ ไลบ์นิสได้โยงมาสู่ข้อสรุปเรื่องความมีอยู่ของ
พระเจ้า โดยอธิบายว่า

... เหตุผลในขั้นสุดท้ายของสิ่งทั้งหลายย่อมพบได้ในสาระที่
จำเป็นอันเป็นมูลเกิดของการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่าง ๆ
สิ่งนี้เราเรียกว่าพระเจ้า

ในเมื่อสาระดังกล่าวนี้เป็นเหตุผลเพียงพอของความฉิบหาย
เช่นนี้ทั้งหมดซึ่งเกี่ยวพันกันโดยตลอด จึงมีพระเจ้าเพียงองค์
เดียวเท่านั้น และพระเจ้าองค์นี้เป็นสิ่งที่เพียงพอแล้ว²²

²¹ Frank N. Magill (ed.), op. cit., p. 604. "Man's reasoning is founded on two great principles : the principle of contradiction, which separates the true from the false, and the principle of sufficient reason. The latter tells us that for every fact there is a reason sufficient to account for the fact regardless of whether the reason can be known. Truths in turn are to be divided into two kinds : those of reasoning and those of fact.® Truths of reasoning are necessary, and their opposite is impossible; truths of fact are contingent, and their opposite is possible."

²² Gottfried Wilhelm Leibniz, Monadology in G.H.R. Parkinson, Leibniz Philosophical Writings (London : J.M. Dent & Sons Ltd., 1973), p. 185. "... the ultimate reason of things must lie in a necessary substance, in which the differentiation of the changes only exists eminently as in their source; and this is what we call God.

Now since this substance is a sufficient reason of all this differentiation, which is itself likewise all connected, there is only one God, and this God is enough."

จากทัศนะเรื่อง "เหตุผล" ของไลบ์นิส เราจะเห็นได้ว่า เขามีความคิดโดยทั่วไปคล้ายคลึงกับเดการ์ตส์ และสปีโนซา กล่าวคือ มองเห็นว่า เหตุผลเป็น 1. สมรรถภาพทางความคิดในการหยั่งรู้ความจริงของมนุษย์ 2. สิ่งที่มีมาก่อนประสบการณ์ 3. สิ่งที่จักระ เบียบสากลจักรวาล ทำให้จักรวาลเป็นเหตุเป็นผล มีความสัมพันธ์กัน 4. สาระสำคัญของพระเจ้า ควบเหตุที่นักปรัชญาทั้งสาม มีทัศนะเรื่อง เหตุผลอยู่ในแนวเดียวกันจะต่างกันก็เพียงในรายละเอียดของคำอธิบายเท่านั้น จึงได้ถูกจัดให้เป็นนักคิดฝ่ายวิตรรกาวาท

ค. เหตุผลตามทัศนะของสำนักประจักษ์วาท (Empiricism)

แนวความคิดปรัชญาแบบประจักษ์วาทคือ แนวความคิดที่ว่า ประสบการณ์เท่านั้นที่ทำให้มนุษย์รู้ความจริงโลกหรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ประสบการณ์คือตัวการสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีความรู้ความเข้าใจสรรพสิ่งใด แต่ก็มีใ้หมายความว่า นักปรัชญาแนวประจักษ์วาทจะปฏิเสธขบวนการทางจิตอย่างสิ้นเชิง เพราะจากข้อความที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้จะเห็นได้ว่า นักปรัชญาฝ่ายประจักษ์วาทยอมรับบทบาทของเหตุผลว่ามีความสำคัญในขบวนการหาความรู้ของมนุษย์

นักปรัชญาฝ่ายประจักษ์วาท ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในศตวรรษที่ 17 - 18 ล้วนแต่เป็นชาวอังกฤษ เริ่มตั้งแต่ จอห์น ล็อก (John Locke, 1632 - 1704) จนถึง เดวิด ฮูม (David Hume, 1711 - 1776)

จอห์น ล็อก ได้เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนที่เคร่งครัดศาสนา แต่เขากลับมองเห็นว่า ปรัชญาในศาสนาถูกต้องไม่น่าสนใจ เมื่อล็อกได้อ่านผลงานของเดการ์ตส์ในเวลาต่อมา เขาก็เกิดความคิดโต้แย้งในเชิงปรัชญาขึ้น และจากการท่องเทียวและการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ทำให้ล็อกมีแนวปรัชญาขัดแย้งกับค่านิยมดั้งเดิมทั่วไปของสังคมของเขา เขามองเห็นว่าประสบการณ์เป็นบ่อเกิดของความรู้ ไม่ใช่อัจฉคติญาณดั้งทัศนะของคนทั่วไปในขณะนั้น กล่าวคือ

ให้เราสมมุติว่าจิตมนุษย์เป็นกระดาษว่างเปล่าจาก
 ลักษณะทั้งปวง ปราศจากมโนคติใดๆใด จิตมนุษย์จะกลายเป็น
 สิ่งใหม่ไปโดยข้อมูลทาง ใดๆใดอย่างไร... ในขณะนี้เขาพาเรา
 ขอทบทวน ๗ ๗ จิตมนุษย์ใต้นั้นมาจากประสบการณ์ ความรู้
 ทั้งหมดของเราเกิดขึ้นในประสบการณ์ และจากประสบการณ์
 ความรู้สึกเต็มโตจนถึงที่สุด การสังเกตของเราไม่ว่าจะไขกับ
 วัตถุที่เราสามารถสัมผัสได้ภายนอก หรือกับการทำงานภายใน
 จิตของเราเองที่รับรู้และสะท้อนข้อมูลด้วยตัวของเราเอง
 เป็นสิ่งที่ให้ข้อมูลสำหรับความคิดและความเข้าใจของเรา สิ่ง
 2 สิ่งนี้ เป็นที่มาของความรู้ เป็นที่มาของมโนคติที่เรา²³

ในหนังสือเรื่องความเข้าใจของมนุษย์ (An Essay Concerning
 Human Understanding) ล็อกก์กล่าวถึงที่มาของความรู้สองประการคือ โดยผัสสะ
 (Sensation) และทางขบวนการวิเคราะห์ข้อมูลภายในจิตหรือการ ตรึกตรอง
 (Reflection) ว่า

ประสาทสัมผัสของเราซึ่งคุ้นเคยกับวัตถุทางผัสสะเฉพาะ
 ภายนอกชักนำเอาสัญชาตญาณของสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างกันหลาย
 คอลงมายังเข้ามาสู่จิตตามแตรวิธีที่วัตถุเหล่านั้นมากระทบนั้น
 และด้วยเหตุนี้ เราก็คือมโนคติมา เช่น มโนคติ "เหลืออง",

²³John Locke, An Essay Concerning Human Understanding
 quoted in A.J. Ayer, British Empirical Philosophers (Mass :
 Murray Printing Co., 1968), p. 43. "Let us then suppose the
 mind to be, as we say, white paper, void of all characters,
 without any ideas; how comes it to be furnished ? ... To this
 I answer, in one word, from experience : in that all our know-
 ledge is founded, and from that it ultimately derives itself.
 Our observation, employed either about external sensible objects,
 or about the internal operations of our minds, perceived and
 reflected on by ourselves, is that which supplies our understand-
 ings with all the materials of thinking. These two are the
 fountains of knowledge, from whence all the ideas we have, or
 can naturally have, do spring."

"ขาว", "ร้อน", "หนาว", "นุ่ม", "แข็ง", "หวาน",
และมโนคติอื่น ๆ ที่เราเรียกว่าเป็นคุณสมบัติที่รับรู้ได้ทาง
ประสาทสัมผัส...

... ที่มาอีกแห่งหนึ่งซึ่งทำให้ประสบการณ์สามารถตกแต่ง
ความเข้าใจความมโนคติโลกคือสัญชาตญาณที่เกิดจากการทำงาน
ของจิตของเราเองเมื่อมันตกใจเกี่ยวกับมโนคติที่มันได้รับ
เมื่อวิญญานไตรศรองและพิจารณา กระบวนการทำงานก็จะ
ตกแต่งความเข้าใจความมโนคติอีกชุดหนึ่งซึ่งไม่ใช่เป็นสิ่งที่
ได้มาจากภายนอก สิ่งเหล่านี้ก็คือสัญชาตญาณ, การคิด, การ
สงสัย, การใช้เหตุผล, การรู้...²⁴

การใช้เหตุผลก็คือขั้นตอนที่จิตทำงานขั้นที่สองนั่นเอง นอกจากนี้ก็ยังคงกล่าว
ว่า การใช้เหตุผลเป็นความรู้ประเภทหนึ่งที่เราเรียกว่าความรู้โดยการพิสูจน์ (Demonstra-
tive Knowledge) เป็นความรู้ที่อาศัยตัวกลาง กล่าวคือ

ในกรณีนี้เมื่อจิตไม่สามารถอ่านมโนคติมารวมเข้าด้วยกัน
โดยการเปรียบเทียบที่ไม่อาศัยตัวกลาง โดยการนำมาเปรียบเทียบ
เทียบกันหรือวางไว้ใกล้เคียงกันเพื่อให้เห็นถึงความสอดคล้องของ
หรือความขัดแย้ง มันก็ยินดีใหม่ในคติอื่น ๆ เขามาช่วย (หนึ่ง

²⁴Ibid. "Our senses, conversant about particular
sensible objects, do convey into the mind several distinct
perception of things, according to those various ways wherein
those objects do affect them ; and thus we come by those ideas
we have of yellow, white, heat, cold, soft, hard, bitter,
sweet, and all those which we call sensible qualities ...

... The other fountain, from which experience furnisheth
the understanding with ideas, is the perception of the operations
of our own minds within us, as it is employed about the ideas
it has got; which operations, when the soul comes to reflect on
and consider, do furnish the understanding with another set of
ideas which could not be had from things without; and such are
perception, thinking, doubting, believing, reasoning, knowing..."

โมโนคติหรือมากกว่านั้นความแก่จะเกิดขึ้น) เพื่อให้มีความ
 สอดคล้องหรือความขัดแย้งที่มันแสวงหา และการทำเช่น
 นี้ เราเรียกว่า "การใช้เหตุผล"²⁵

ในความรู้นี้ จิตได้รับข้อตกลงหรือข้อขัดแย้งของโมโนคติ โดยมีขั้นตอน
 และอาศัยขบวนการทางความคิด บางทีเราก็เรียกวิธีการ เช่นนี้ว่า การใช้เหตุผล ตัวอย่าง
 เช่น มุม 3 มุม ของสามเหลี่ยมรวมกันเท่ากับสองมุมฉาก เป็นสิ่งที่เราระลึกไว้ในทันที
 ไม่ได้ เราต้องมีความรู้มาถึงขั้นหนึ่งแล้วจึงจะเข้าใจ ฉะนั้นความรู้เรื่องมุม 3 มุม ของ
 สามเหลี่ยมรวมกันเท่ากับสองมุมฉาก จึงเป็นสิ่งที่ต้องพิสูจน์ ได้กล่าวมาตั้งแต่แรกแล้วว่า
 ทักษะทางญาณวิทยาของล๊อคเป็นแบบประจักษ์วาท ล๊อคจึงคิดว่า ความรู้ทุกประเภทของ
 มนุษย์ย่อมเกิดขึ้นโดยอาศัยประสบการณ์ทั้งสิ้น ไม่มีวิธีอื่นใดนอกจากนี้เลยที่เราจะสามารถ
 มีความรู้ได้ ฉะนั้นปัญหาที่ว่า มนุษย์สามารถมีเหตุผลได้อย่างไร หรือเหตุผลคืออะไรนั้น
 จึงอาจตอบได้ตามที่ล๊อคได้ว่า เหตุผลคือกลไกทางความเข้าใจของมนุษย์ เป็น
 สิ่งที่เกิดขึ้นในกลไกขั้นการ ตรรกะของ เหตุผลจึงเป็นเครื่องมือในการหาความรู้ประเภท
 หนึ่ง คือความรู้ประเภทพิสูจน์ นอกจากนี้ ล๊อคก็มีกล่าวถึงเหตุผลในด้านรายละเอียด
 แด่อย่างใด

นักปรัชญาสำนักประจักษ์วาท เช่นเดียวกับล๊อคที่มีความคิดควรแก่การสนใจอีกผู้
 หนึ่งก็คือ ยอร์จ เบอร์กเลย์ (George Berkeley, 1685 - 1753) ซึ่งเป็นนักปรัชญา
 ชาวไอริช เชื้อสายอังกฤษ เขาเป็นบุตรชายทางให้แก่สำนักปรัชญาจิตนิยมในอังกฤษ ซึ่งถือว่า
 สิ่งสมบุรณ์หรือความจริงสูงสุดมีลักษณะเป็นจิต ไม่ใช่สสาร นอกจากนี้เหตุผลความรู้ของเขา

²⁵ Ibid. "In this case, then, when the mind cannot so bring its ideas together as, by their immediate comparison and, as it were, juxtaposition or application one to another, to perceive their agreement or disagreement, it is fain, by the intervention of other ideas (one or more, as it happens), to discover the agreement or disagreement which it searches; and this is that which we call 'reasoning'!"

ก็มีลักษณะเป็นประจักษ์วาทคือเชื่อสภาพที่ปรากฏ เฉพาะหน้าและสิ่งที่ผ่านผัสสะแล้ว สิ่งใด
ที่ไม่ผ่านประสบการณ์มาก่อน เบอร์กเลย์ ไม่ยอมรับว่าสิ่งนั้นมีอยู่จริง ดังที่เขาได้กล่าว
ไว้ตอนหนึ่งว่า

เป็นสิ่งที่แน่ชัดสำหรับใครก็ตามที่สำรวจวัตถุแห่งความรู้
ของมนุษย์ว่ามีนักคือมโนคติที่ (1) ประทับลงบนประสาท
สัมผัส หรือมีฉะนั้น (2) ถูกรับรู้โดยสังเกตอารมณ์และ
การประกอบตัวของจิต หรือประการสุดท้ายคือ มโนคติ
ที่ (3) ถูกสร้างขึ้นโดยอาศัยความจำและจินตนาการ ไม่
ว่าจะเป็นการผสม แบ่งแยกหรือแทนที่สรรพสิ่งที่ถูกรับรู้โดย
มีจุดเริ่มต้นจากวิธีการต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว²⁶

นับว่าทัศนะทางญาณวิทยาของ เบอร์กเลย์มีความคล้ายคลึงกับสัจพจน์เป็นอย่างมาก
กล่าวคือทั้งสองยอมรับว่า คนเราจะมีความรู้ได้โดยอาศัยมโนคติเท่านั้นและมโนคตินี้ก็
เป็นมโนคติที่

- ก. ได้มาจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัส
- ข. ได้มาจากการปรุงแต่งข้อมูลของจิต ทำให้เกิดความรู้ที่ซับซ้อนขึ้น
- ค. ได้มาจากความทรงจำและจินตนาการ

ทัศนะทางญาณวิทยาของ เบอร์กเลย์ โอนเอียงไปมาระหว่างประจักษ์วาทกับ
วิตรรกวาท แต่ดูเหมือนเบอร์กเลย์จะให้ความสำคัญกับสิ่งที่ไม่ได้มาทางประสบการณ์

²⁶ George Berkeley, A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge quoted in Ibid., p. 178. "It is evident to any one who takes a survey of the objects of human knowledge, that they are either ideas actually (1) imprinted on the senses, or else such as (1) perceived by attending to the passions and operations of the mind, or lastly, ideas (3) formed by help of memory and imagination, either compounding, dividing, or barely representing those originally perceived in the aforesaid ways."

มากกว่า เช่น คำอธิบายเกี่ยวกับพระเจ้า และเรื่องราวเกี่ยวกับพระเจ้านี้ เรามีใคร
ได้จากประสาธน์มัส แต่เราไม่ได้จากเหตุผลซึ่งเป็นสมรรถภาพอย่างหนึ่งที่สำคัญที่สุดของ
จิตในการเข้าถึงความเป็นจริง กังทีเบอร์กเลยได้กล่าวไว้ในหนังสือตำราเกี่ยวกับหลัก
การแห่งความรู้ของมนุษย์ (A Treatise Concerning the Principles of
Human Knowledge) :

การค้นพบความจริงเช่นนี้จะสำเร็จได้ก็โดยอาศัยเหตุผล
ของบุคคลเพียงไม่กี่คน ซึ่งเป็นตัวอย่างที่น่าเศร้าให้เห็นถึง
ความโง่เขลาและความเฉยเมยของมนุษย์ซึ่งแม้ว่าเขาจะถูก
แวดล้อมไปด้วยการสำแดงตัวอันชัดเจนของพระเจ้าแต่ก็กลับมึน
มึนใจเพียงเล็กน้อย และคหเหมือนจิตของเขาจะมีคอบอกพรามั
คอสว่างที่จำเกินไป²⁷

เบอร์กเลยได้เน้นให้เห็นความสำคัญของ "เหตุผล" ในการเป็นเครื่องมือ
หยั่งรู้ความจริงไว้หลายตอนในงานเขียนของเขา และดูเหมือนว่าเบอร์กเลยจะจัดระดับ
ความรู้ของมนุษย์ออกไว้เป็น 2 ชั้น และความรู้ในชั้นสูงนั้น เป็นความรู้ที่ได้มาทางเหตุ
ผล ไม่ใช่ประสาธน์มัส กังทีเบอร์กเลยกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

... จากประสาธน์มัส ทำให้เราได้ความรู้เกี่ยวกับนิสสะ
มโนคติ หรือสิ่งทั้งหลายที่รับรู้ได้โดยตรงทางประสาธน์มัส
เท่านั้น ซึ่งท่านจะเรียกมันว่าอย่างไรก็ได้ : แต่มันก็ไม่ได
บอกเราว่าสรรพสิ่งดำรงอยู่ได้โดยไม่อาศัยจิตหรือปราศจาก
การถูกรับรู้ เช่นเดียวกับที่มันบอกถึงสรรพสิ่งที่เรารับรู้ได้
สิ่งนี้พวกสสารวาทเองก็ยอมรับ - ดังนั้น จึงเหลืออยู่เพียงว่า

²⁷Ibid., p. 238. "That the discovery of this great truth, which his so near and obvious to the mind, should be attained to by the reason of so very few, is a sad instance of the stupidity and inattention of men, who, though they are surrounded with such clear manifestations of the Deity, are yet so little affected by them, that they seem as it were blinded with excess of light."

ถ้าเรามีความรู้เกี่ยวกับสิ่งภายนอก จะคงเป็นเหตุผลที่
บอกเราว่าสิ่งเหล่านั้นมีอยู่จริงจากการที่เรารับรู้มันโดยทาง
ประสาทสัมผัสโดยตรง...²⁸

นอกจาก "เหตุผล" จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการหยั่งรู้ความจริงแล้ว เบอร์ก
เลยยังกล่าวถึง "เหตุผล" เหมือนกันว่า มันมีลักษณะเป็นอรรถคติญาณ (Intuition)
หรือเป็น อันตรมโนคติ (Innate Idea) อีกด้วย จากตอนหนึ่งในหนังสือ บทสนทนา
สามบทระหว่างฮิลาสกับฟีโลนัส (Three Dialogues between Hylas and
Philonous) เบอร์กเลยได้สะท้อนความคิดของเขาไปในคำพูดของฟีโลนัสว่า

ในเมื่อข้าพเจ้าไม่สามารถดูถูกรอบความคิดทางนามธรรม
ใดเลยก็เป็นธรรมดาที่ข้าพเจ้ายอมไม่สามารถดูถูกรอบมันใด
โดยอาศัยมันสมบัติสุทธิหรือทวนจะเรียกสมรรถภาพนี้ว่าอย่างไร
ก็ได้ นอกจากนี้ ถ้าเราไม่คนหาคำตอบจากธรรมชาติของ
มันสมบัติสุทธิและข้อมูลที่มีสภาวะเป็นจิตของมัน เช่น คุณธรรม
เหตุผล พระเจ้า หรืออะไรทำนองนี้ เราก็คงจะเห็นโดยชัดว่า
สิ่งที่เราสัมผัสโลกโดยเป็นที่รับรู้โดยทางประสาทสัมผัส หรือ
ปรากฏในจินตนาการ ดังนั้น รูปร่างและกฎ กติ ซึ่งมันตก
จากการรับรู้โดยทางประสาทสัมผัส จึงไม่ได้เป็นข้อมูลโดยตรง
ของมันสมบัติสุทธิ แต่หากท่านต้องการคำตอบที่น่าพอใจมากกว่า
นี้ ก็ลองพยายามสร้างมโนคติเกี่ยวกับรูปร่างของอะไรก็ได้

²⁸ George Berkeley, The Principles of Human Knowledge and
Three Dialogues between Hylas and Philonous (London : Collin
Clear - Type Press, 1967), p. 73. "... As for our senses, by
them we have the knowledge only of our sensations, ideas, or
those things that are immediately perceived by sense, call
them what you will : but they do not inform us that things exist
without the mind, or unperceived, like to those which are
perceived. This the Materialists themselves acknowledge.
It remains therefore that if we have any knowledge at all of
external things, it must be by Reason inferring their existence
from what is immediately perceived by sense..."

ขึ้นมาลี โดยไม่ต้องคิดถึงขนาดที่แน่นอนหรือคุณสมบัติอื่น ๆ
ที่สัมพันธ์กันของมัน²⁹

เบอร์กเลย์ไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของเหตุผลไว้มากมายนัก ส่วนใหญ่เขามักจะ
กล่าวถึงในทำนองคล้ายคลึงกับทัศนะของเดการ์ตที่ว่า ประสาทสัมผัสเป็นผู้รับ แต่เหตุ
ผลเป็นตัวตัดสินและอธิบายความเป็นจริง งานเขียนของเบอร์กเลย์ทั้งใน คำรำเกีย
กับหลักการแห่งความรู้ของมนุษย์ และ บทสนทนาสามบทระหว่างฮิวส์กับฟีโลนัส เป็น
การพยายามเอาเหตุผลไปพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า ดังที่เขากล่าวว่

และแม้ว่าพระเจ้าจะมีได้รับรู้พระองค์ โดยทางประสาทสัมผัส
แต่ข้าพเจ้าก็ยังมีความรู้เกี่ยวกับพระองค์ได้ หรือรู้จักพระองค์
ได้โดยการตรึกตรองและใช้เหตุผล... ยิ่งไปกว่านั้น จาก
การเป็นอยู่ของข้าพเจ้าเอง และจากการที่ข้าพเจ้าเอง
และมีโน้ตคิดของข้าพเจ้าคงอาศัยผู้อื่น ข้าพเจ้าจำเป็นต้อง
อนุมานถึงความมีอยู่ของพระเจ้าและ ของสิ่งที่ถูกสร้างสรรค์
ทั้งหมดในพระมนัสของพระเจ้า โดยอาศัยกิจกรรมของเหตุผล³⁰

²⁹ Ibid., p. 176. "Since I cannot frame abstract ideas at all, it is plain, I cannot frame them by the help of pure intellect, whatsoever faculty you understand by those words. Besides - not to inquire into the nature of pure intellect and its spiritual objects, as virtue, reason, God, or the like - thus much seems manifest, that sensible things are only to be perceived by sense, or represented by the imagination. Figures therefore and extension, being originally perceived by sense, do not belong to pure intellect. But for your further satisfaction, try if you can frame the idea of any figure, abstracted from all particularities of size, or even from other sensible qualities."

³⁰ Ibid., p. 222. "And though I perceive him (God) not by sense, yet I have a notion of him, or know him by reflection and reasoning ... Further, from my own being, and from the dependency I find in myself and my ideas, I do by an act of reason necessarily infer the existence of a God, and of all created things in the mind of God."

อย่างไรก็ตาม ผลงานของเบอร์กเลย์ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี เช่น ตำราเกี่ยวกับหลักการแห่งความรู้ของมนุษย์ และ เหตุผลสามบทระหว่างฮิวส์กับฟีโลนอส เป็นหนังสือที่มีท่วงทำนองการเขียน การอ้างเหตุผล และการใช้ภาษาในระดับดีมาก แต่ในทำนองเดียวกันก็แฝงไว้ด้วยความเชื่อมั่นในพระเจ้าอย่างแรงกล้า ดังที่ ฮอว์ลีย์

นักคิดและนักวิจารณ์แนวจิตนิยมชาวอังกฤษได้วิจารณ์ไว้ว่า

งานของเบอร์กเลย์ส่วนมากมีลักษณะ เป็นการเสนอแนะ การกล่าวแก่และการโต้เถียง เขาได้อธิบายหลักการใหม่ของเขา ปกป้องและประนีประนอม เขากับการโต้แย้งขณะนั้นพร้อมกับใช้ที่มาอันมหัศจรรย์ของการถกเถียงและความมั่งคั่งของภาษา และความดีซึ่งมาจากความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้า³¹

ความเชื่อมั่นในพระเจ้าทำให้เบอร์กเลย์นำ โนภาพเกี่ยวกับพระเจ้ามาเป็นมูลบท ในการอธิบายปรัชญาของเขา นอกจากนั้นเขายังได้อ้างเหตุผลตามหลักตรรกวิทยาประกอบคำอธิบายอีกด้วย จึงทำให้คำอธิบายของเขาจะมีความสมเหตุสมผลน่าเชื่อถือ แต่ก็สังเกตได้ว่า ข้อเสนอและบทสรุปขาดความต่อเนื่องกัน ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นการเรียบเรียงตามความเชื่อในเหตุผลของผู้เขียน ดังปรากฏในเหตุผลสามบทระหว่างฮิวส์กับฟีโลนอส

...ท่านก็ได้กล่าวมาแล้วว่า ความเป็นจริงของสิ่งที่เราสัมผัสได้มีอยู่ในอวกาศที่สูงสุดนอกเหนืออนันต์ของวงจิต

³¹W.R. Sorley, A History of British Philosophy to 1900 (Cambridge : The Cambridge University Press, 1965), p. 141. "Berkeley's works, for the most part, are of the nature of introductions, vindications and polemics. He explained his new principle and defended it and applied it to current controversies with wonderful resource of argument and beauty of language, and with the power that came from intense conviction."

หรือแตกต่างจากการที่มันถูกรับรู้ และ โดยดำเนินตามข้อคิด
เรื่องความเป็นจริงดังกล่าว ท่านจำเป็นต้องปฏิเสธวาทะ
สิ่งที่เราสัมผัสโดยยอมไม่มีอภิปวาระที่แท้จริง : นั่นก็คือ ตาม
คำนิยามของท่านเอง ท่านก็ปฏิเสธภาพว่าตัวท่านเองเป็น
นักวิมุติวาท แต่ข้าพเจ้ามีใคกล่าวหรือคิดว่าความเป็นจริง
ของสิ่งที่เราสัมผัสใดของ ถูกนิยามด้วยลักษณะนั้น สำหรับ
ข้าพเจ้ายอมเป็นที่ประจักษ์ชัดตามเหตุผลที่ท่านเปิดทางไว้
ว่า สิ่งที่เราสัมผัสใดไม่อาจดำรงอยู่ ณ ที่แห่งใดนอกไปจาก
ในมนัสหรือในดวงจิตใด ตามที่ข้าพเจ้าสรุป มีใชวาทะ
สิ่งเหล่านั้นไม่มีอภิปวาระที่แท้จริง แต่เมื่อมองเห็นว่ามันไม่
ใดขึ้นอยู่กับความคิดของข้าพเจ้า และมีอภิปวาระแตกต่าง
ไปจากที่ข้าพเจ้ารับรู้ จึงยอมต้องมีมันอื่นที่มันดำรงอยู่ภายใน
ใดใด ดังนั้นเป็นที่แน่นอนว่า โลกแห่งผัสสะดำรงอยู่อย่าง
แท้จริงฉันใด ก็ยอมต้องมีจิตซึ่งสถิตอยู่ในทุกแห่งและเป็นอันหนึ่ง
เป็นนูนบรรจุและรองรับมันอยู่³²

เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ ก็มีทัศนะเช่นเดียวกันว่า เบอร์กเลย์มีวิธีการเขียน
ปรัชญาที่ถึงคุณผู้อ่านให้คลายตามใจแม้ว่าจะมีข้อสรุปที่ไม่สุดสมเหตุสมผลนัก กล่าวคือ

³²George Berkeley, *op. cit.*, p. 197. "... You indeed said, the reality of sensible things consisted in and absolute existence out of the minds of spirits, or distinct from their being perceived. And pursuant to this notion of reality, you are obliged to deny sensible things any real existence : that is, according to your own definition, you profess yourself a sceptic. But I neither said nor thought the reality of sensible things was to be defined after that manner. To me it is evident, for the reasons you allow of, that sensible things cannot exist otherwise than in a mind or spirit. Whence I conclude, not what that have no real existence, but that seeing they depend not on my thouth, and have an existence distinct from being perceived by me, there must be some other mind wherein they exist. As sure therefore as the sensible world really exists, so sure is there an infinite, omnipresent Spirit who contains and supports it."

ข้อถกเถียงของเขาในการต่อต้านวัตถุเป็นพื้นาคล้อยตาม
มาก และปรากฏอยู่ใน บทสนทนาสามบทระหว่างฮิลาสกับ
ฟีโลนัส เกี่ยวกับบทสนทนาเหล่านี้ ชาวเขาขอพิจารณา
เฉพาะบทสนทนาบทแรกและตอนต้นของบทที่สองเท่านั้น
เพราะทุกสิ่งทุกอย่างหลังจากนั้นดูเหมือนจะเป็นเรื่องไม่
สำคัญนักสำหรับชาวเขา ในส่วนของงานที่ชาวเขาจะเิก
พิจารณาต่อไปนั้น เบอร์กเลย์ดำเนินการถกเถียงอันสมเหตุ
สมผล เพื่อขอสรุปที่สำคัญบางประการ แม้วาจะมีใ้เป็นไป
เพื่อขอสรุปที่เขาคิดว่า เขากำลังพิสูจน์อยู่ที่ตาม³³

รัสเซลพยายามชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่เบอร์กเลย์มีผิดพลาดนั้นคือการใช้ภาษาที่
ปราศจากความสมเหตุสมผลในทางตรรกวิทยาและการอ้างมูลบทที่ไม่อาจทดสอบได้
ด้วยวิธีการทางตรรกวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมูลบทที่อยู่นอกเหนือข้อพิสูจน์ในขอบเขต
ของประสาทสัมผัสของเรา รัสเซลได้กล่าวถึงข้อบกพร่องของเบอร์กเลย์ในเรื่องนี้
ไว้ว่า

เบอร์กเลย์ ดังที่เราได้เห็นแล้ว คิดว่ามีเหตุผลทางตรรก
วิทยาพิสูจน์ว่า จิตและสิ่งที่เกิดขึ้นโดยจิตเท่านั้นที่สามารถดำรง
อยู่ได้ ที่ขณะนี้ เฮเกลและสำนักนิยมของเขา ก็ยึดถือด้วยเช่นกัน
โดยอาศัยพื้นฐานอย่างอื่น ชาวเขาเชื่อว่าสิ่งนี้เป็นของผิดพลาด
อย่างเต็มที่ ข้อความเช่น "มีกาลเวลาอยู่ก่อนที่ชีวิตจะเกิดขึ้น
จริงบนดาวเคราะห์ดวงนี้" ไมวาจะจริงหรือเท็จ ย่อมไมอาจ

³³Bertrand Russell, op. cit., p. 624. "His argument
against matter is most persuasively set forth in The Dialogues
of Hylas and Philonous. Of these dialogues I propose to
consider only the first and the very beginning of the second,
since everything that is said after that seems to me of minor
importance. In the portion of the work that I shall consider,
Berkeley advances valid arguments in favour of a certain im-
portant conclusion, though not quite in favour of the conclusion
that he thinks he is proving."

ทัศนคติบนพื้นฐานทางตรรกวิทยา เช่นเดียวกันข้อความว่า "มีผลลัพท์จะไม่มีใครทำอะไรเลย" การถูกสังเกตรู้หรือการเป็น สัตว์ฐานก็คือการมีแต่เพียงผลลัพท์ประเภทใดประเภทหนึ่ง และยอมไม่มีเหตุผลทางตรรกวิทยาว่าเหตุใด สิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งหมดจึงต้องมีผลลัพท์ประเภทนั้น ๆ³⁴

เพราะเหตุที่เบอร์กเลย์ พยายามผสมผสานความเชื่อทางศาสนาลงไปในการ คิดทางปรัชญาของเขา ปรัชญาของเบอร์กเลย์จึงมีลักษณะก้ำกึ่งกันระหว่างปรัชญาบุคคล กลางกับความพยายามก้าวเข้ามาสู่ปรัชญาแบบจิตนิยม และประจักษ์वादของสมัยใหม่ ซึ่งต่อมา เดวิด ฮูม (David Hume, 1711 - 1776) ก็ได้อาศัยปรัชญาของเบอร์กเลย์ เป็นพื้นฐานในการสร้างปรัชญาของตนจนสามารถปฏิเสธแนวความคิดแบบอภิปรัชญา โดยสิ้นเชิง

นักปรัชญาคนสุดท้ายของอังกฤษที่ผลักดันแนวความคิดแบบประจักษ์वादไปจนถึงที่สุดคือ เดวิด ฮูม (David Hume, 1711 - 1776) ฮูมเป็นชาวสกอต เชื่อสายผู้ดี ตลอดชีวิตเขาทำงานเป็นเลขานุการของบุคคลสำคัญหลายคนในอังกฤษ ฮูมยอมรับความคิดของลัทธิที่เชื่อว่าความรู้ทุกอย่างเริ่มมาจากมโนคติที่เกิดจากประสาทสัมผัส แต่ท่าน เบอร์กเลย์ที่พยายามเปลี่ยนแนวความคิดบางอย่างของประจักษ์वादไปสู่จิตนิยม จึงเป็น ผลให้ทฤษฎีของฮูมมีลักษณะ เป็นประจักษ์वादอย่างถึงที่สุด คือ ปฏิเสธทุกสิ่งทีประสาท

³⁴ Ibid., p. 632. "Berkeley, as we have seen, thinks that there are logical reasons proving that only minds and mental events can exist. This view, on other grounds, is also held by Hegel and his followers. I believe this to be a complete mistake. Such a statement as 'there was a time before life existed on this planet', whether true or false, cannot be condemned on grounds of logic, any more than 'there are multiplication sums which no one will have ever worked out'. To be observed, or to be a percept, is merely to have effects of certain kinds, and there is no logical reason why all events should have effects of these kinds."

สัมผัสบอกไม่ไ้หรือไม่ได้ผ่านประสาทสัมผัส

ทฤษฎีความรู้ของฮูมเริ่มจากการยอมรับว่า ความรู้ของมนุษย์นั้นตั้งอาศัย
ประสบการณ์โดยการรับรู้ทางประสาทสัมผัสเป็นพื้นฐาน ดังที่เขาได้กล่าวไว้ในตอนต้น
ของหนังสือความเรียงว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์

ของเขาว่า

สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์รับรู้มานั้นแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ
ภาพประทับใจและมโนคติ ความแตกต่างของการรับรู้ทั้งสอง
ประเภทนี้อยู่ที่ระดับความมีพลังและความมีชีวิตชีวาที่มัน
ประทับลงจิตของเรา และทำให้เราเกิดความคิดหรือความ
สำนึก การรับรู้ที่เข้ามาในจิตอย่างมีพลังและรุนแรง เรา
เรียกว่าภาพประทับใจ ซึ่งข้าพเจ้าหมายรวมถึง ทัศนะ ตัณหา
และอารมณ์ เมื่อมันปรากฏในจิตของเราเป็นครั้งแรก และ
ข้าพเจ้าใช้คำว่ามโนคติ หมายถึงภาพจาง ๆ ของสิ่งเหล่านี้
ในความคิดและการใช้เหตุผล...³⁵

ความรู้แบบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากที่กล่าวมานี้ ฮูมไม่ยอมรับว่าเป็นไป
ได้ ฮูมปฏิเสธเรื่องพระเจ้า สวรรค์ ความตายตัวของโลกภายนอก เวลาและอวกาศ
ความเป็นเหตุเป็นผล ฯลฯ ว่าเป็นสิ่งที่เราไม่อาจพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ ฮูมยอมรับเพียง

³⁵ David Hume, A Treatise of Human Nature quoted in
A.J. Ayer, op. cit., p. 298. "All the perceptions of the human
mind resolve themselves into two distinct kinds, which I shall
call impressions and ideas. The difference betwixt these
consists in the degrees of force and liveliness, with which they
strike upon the mind, and make their way into our most force
and violence, we may name impressions; and, under this name, I
comprehend all our sensations, passions, and emotions, as they
make their first appearance in the soul. By ideas, I mean the
faint images of these in thinking and reascning..."

สิ่งเดียวเท่านั้น คือ สิ่งที่เกิดขึ้นจากประสาทสัมผัสเฉพาะหน้า ทศณะของฮูม จึงเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์มากกว่าเป็นวิมิตินาท (Scepticism) เพราะปฏิเสธสิ่งที่เคยเป็นที่ยอมรับกันมาในสังคมทุกประเด็นและไม่ยอมยืนยันความแน่นอนของสิ่งใดเลย

ทศณะเรื่อง "เหตุผล" ก็เช่นกัน ฮูมถือว่า "เหตุผล" เป็นสิ่งที่เราได้มาจากประสบการณ์ ไม่ใช่เป็นอัจฉติคติกฎอย่างที่ฝ่ายวิตรรกภาพเข้าใจ ฮูมได้กล่าวยืนยันเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ ความเรียงว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์ ตอนหนึ่งว่า

เหตุผลของเราควรต้องถูกพิจารณาว่าเป็นสาเหตุประเภทหนึ่ง ซึ่งมีความจริงเป็นผลตามธรรมชาติ แต่เนื่องจากมีสาเหตุอื่น ๆ มากวากายและสมรรถภาพทางจิตของเรามีความไม่แน่นอน เหตุผลจึงมักจะถูกขัดขวางเสีย ด้วยวิธีนี้ความรู้ทั้งหลายจึงเสื่อมลง เป็นเพียงความน่าจะเป็นไปได้อัน และความน่าจะเป็นไปได้นี้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในเรื่องความซื่อตรงหรือความหลอกลวงของความเข้าใจของเรา และขึ้นอยู่กับความง่ายหรือความซับซ้อนของปัญหา³⁶

นั่นก็คือ เหตุผลจะเข้าถึงความเป็นจริงมากน้อยเพียงใดก็ยอมแล้วแก่ประสบการณ์ที่เราได้รับ หากเรามีประสบการณ์มาก เหตุผลก็จะมีสมรรถภาพดีขึ้น และเพราะว่าเหตุผลไม่ใช่เป็นอันตรมโนคติ (Innate Idea) หรือเป็นอัจฉติคติกฎ ความรู้ของมนุษย์จึงเป็นได้อย่างมากเพียง "ความน่าจะเป็นไปได้" ซึ่งแปรเปลี่ยนตามประสบการณ์ เพราะเหตุที่ฮูมไม่เคยยอมรับรองสิ่งที่ประสบการณ์ไม่ได้บอกเรา ทศณะเรื่อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁶ Ibid., p. 442. "Our reason must be considered as a kind of cause, of which truth is the natural effect; but such a one as, by the irruption of other causes, and by the inconstancy of our mental powers, may frequently be prevented. By this means all knowledge degenerates into probability; and this probability is greater or less, according to our experience of the veracity or deceitfulness of our understanding, and according to the simplicity or intricacy of the question."

"เหตุผล" ของฮูมจึงต้องขึ้นอยู่กับประสบการณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การใช้เหตุผลของมนุษย์ ฮูมเข้าใจว่าเป็นการโยง เหตุและผลเข้ามามีความสัมพันธ์กันเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ เท่านั้น มนุษย์มีความต้องการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในโลกธรรมชาติและในการเรียนรู้ที่มนุษย์จำเป็นต้องพยายามโยงข้อมูลต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อสะดวกสำหรับเข้าใจ เช่น เมื่อมนุษย์แลเห็นฟ้าแลบ และต่อมาก็ได้ยินเสียงฟ้าร้อง เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้นเป็นเหตุและเป็นผลกันอยู่หลายครั้ง มนุษย์ก็สรุปว่า ฟ้าแลบเป็นเหตุให้เกิดฟ้าร้อง ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริง อาจไม่มีอะไร เป็นเหตุเป็นผลต่อกันอย่างตายตัวก็ได้ แต่ตามมนุษย์ไม่ทำการโยงข้อมูลแห่งประสบการณ์ซึ่งสัมพันธ์กัน มนุษย์จะไม่มีทางเรียนรู้ความจริง โดยอาศัยประสบการณ์ได้ การใช้เหตุผลของมนุษย์ตามทัศนะของฮูมก็คือ การพยายามหาเหตุผลและผลมาต่อเนื่องกันนั่นเอง ซึ่งฮูมกล่าวว่าเป็นเหตุเกิดจากความเคยชินของมนุษย์ ดังที่เขาเขียนไว้ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้อีกตอนหนึ่งว่า

... การใช้เหตุผลทุกครั้งของเราในเรื่องเกี่ยวกับสาเหตุและผลไม่ได้เกิดขึ้นมาจากสิ่งอื่นใดเลยนอกจากความเคยชินและความเชื่อเช่นนั้นก็เกิดจากการทำงานของประสาทสัมผัสมากกว่าจากส่วนที่ตรึกตรองในธรรมชาติของเรา³⁷

และอีกตอนหนึ่งว่า

ดังนั้น การใช้เหตุผลที่เป็นไปได้ทุกครั้งที่ไม่ใช่อื่นใดนอกจากประเภทหนึ่ง ของผัสสะ ไม่เพียงแต่ในทุกๆ และบทดนตรีเท่านั้นที่เราใช้รสนิยมนและความรู้สึก แต่ทว่าแม้ในปรัชญาด้วย เมื่อชาวเจามุ่งใจในหลักการประเภทใดนั้นก็หมายความว่ามีความคิดอย่างหนึ่งประทับลงบนความ

³⁷ Ibid., p. 445. "... that all our reasonings concerning causes and effects, are derived from nothing but custom; and that belief is more properly an act of the sensitive, than of the cogitative part of our natures."

รู้สึก (ทางประสาทสัมผัส) ของข้าพเจ้าอย่างรุนแรง เมื่อ
ข้าพเจ้าพอใจ ขอบาง เหตุผลซุกใตุนานกว่าซุกอื่น... นั่นก็
คือความเคยชินใต้งานอยู่ในจินตนาการของข้าพเจ้า...

แนวคิดที่ลึกลับว่า เราไม่อาจสังเกตเห็นว่า สิ่งใดมีอยู่นอก
เหนือการรับรู้ของเราเกี่ยวกับมันได้ และเราไม่อาจใช้
เหตุผลเพื่อเข้าถึงความมีอยู่ของมันที่นอกเหนือจากความ
ประทับใจของเราเกี่ยวกับมันได้ เพราะถ้าเหตุผลบอก
ว่าการรับรู้และวัตถุภายนอกเป็นสิ่งเดียวกัน มันก็ไม่มี
ประโยชน์อะไรที่จะอนุมานสิ่งหนึ่งไปสู่อีกสิ่งหนึ่ง ถ้าเหตุ
ผลแยกสองสิ่งอย่างเด็ดขาด มันก็ยอมไม่อาจกำเนิดจาก
การมีอยู่ของความรับรู้ไปสู่วัตถุภายนอกที่เป็นอิสระนั้นได้³⁸

กล่าวโดยย่อก็คือ ฉันไม่เชื่อว่า เหตุผลจะสามารถชักนำมนุษย์ให้เข้าใจความ
เป็นจริงได้เพราะเขามองไม่เห็นว่าเป็นสิ่งทั้งหลายในธรรมชาติจะมีสายใยโยงเข้าหากัน
ได้ตามที่มนุษย์เราพยายามจะให้เป็น "เหตุผล" จึงกลายเป็นเครื่องมือที่มนุษย์สร้าง
ขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น

³⁸ David Hume, A Treatise of Human Nature quoted in Etienne Gilson and Thomas Langan, op. cit., pp. 263 - 65. "Thus all probable reasoning is nothing but a species of sensation. 'Tis not solely in poetry and music, we must follow of taste and sentiment, but likewise in philosophy. When I am convinced of any principle, 'tis only an idea which strikes more strongly upon me. When I give the preference to one set of arguments ... it is custom operating upon imagination..."

Obviously we cannot perceive that things continue to exist beyond our perceptions of them, nor can we reason to their possessing an existence distinct from the impressions we have of them. For if reason identifies the perception and the object, it is meaningless to talk of inferring anything from one to the other; if it distinguishes them, it can never proceed from the existence of the perception to that of an independent object."

ฮูมไม่ยอมรับทัศนะเรื่อง "เหตุผล" ที่มีมาก่อนหน้า ทัศนะของนักปรัชญารุ่นก่อน ๆ ยกย่องเหตุผลราวกับเป็นเทพเจ้า เช่น มองเห็นว่าเหตุผลเป็นสารัตถะของพระเจ้าบ้าง เป็นสิ่งที่มีมาก่อนประสบการณ์บ้าง เป็นเครื่องมือที่พิถีพิถันในการหยั่งรู้ความจริงบ้าง แต่สำหรับฮูมแล้ว เหตุผลเป็นเพียงความเชื่อและความเคยชินของมนุษย์เท่านั้น

ฮูม กล่าวถึงความล้มเหลวในอันที่จะพยายามทำให้ "เหตุผล" กลายเป็นสิ่งที่มีอำนาจยิ่งใหญ่

เหตุผลปรากฏตัวขึ้นมาครั้งแรกโดยการครอบครองบัลลังก์ ออกกฎหมายและเสนอหลักการต่าง ๆ ขนออย่างมีอำนาจสูงสุด ดังนั้น ศักดิ์ของมันจึงต้องหลบซ่อนอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของมัน และเพื่อที่จะพยายามพิสูจน์ให้เห็นความผิดพลาดและความเขลาของเหตุผล ศักดิ์ของมันต้องอ้างกรรมสิทธิ์ภายใต้คู่มือและตราประทับของมัน... เหตุผลที่เต็มไปด้วยความนาสงสัยและการยอมรับเชื่อที่ต่ำต้อยเดียวกัน แม้จะมีการทำงานและแนวโน้มไปในทางตรงข้าม... ดังนั้น จึงเป็นที่น่าพอใจที่ธรรมชาติได้ทำลายอำนาจของข้อโต้เถียงทั้งหมดใ้เกิดขึ้นเวลาและป้องกันมิให้มันมีอิทธิพลมากเกินไปต่อความเข้าใจของคุณเรา ถ้าหากเราวางใจเต็มใจว่า มันจะต้องทำลายตัวเอง ซึ่งไม่มีวันจะเป็นไปได้ มันคงได้โค่นล้มความเชื่อมันทั้งหมดไว้ และทำลายความมีเหตุผลของมนุษย์ได้อย่างหมดสิ้นเสียก่อน³⁹

³⁹David Hume, A Treatise of Human Nature quoted in A.J. Ayer, op. cit., pp. 447 - 48. "Reason first appears in possession of the throne, prescribing laws, and imposing maxims, with an absolute sway and authority. Her enemy, therefore, is obliged to take shelter under her protection, and by making use of rational arguments to prove the fallaciousness and imbecility of reason, produces, in a manner, a patent under her hand and seal ... The sceptical and dogmatical reasons are of the same kind, though contrary in their operation and tendency ... It is happy, therefore, that nature breaks the force of all sceptical arguments in time, and keeps them from having any considerable influence on the understanding. Were we to trust entirely to their self destruction, that can never take place, until they have first subverted all conviction, and have totally destroyed human reason."

จากทัศนะเรื่อง "เหตุผล" ของฮูมเท่าที่ได้อ่านมานี้ พอจะสรุปได้ว่า

"เหตุผล" ของฮูม

1. ไม่ใช่ อินทรีย์ โภคติ หรือสิ่งที่มีมาก่อนประสบการณ์
2. ไม่ใช่แสงสว่างตามธรรมชาติที่จะเจาะทะลุความเป็นจริงของสากลจักรวาล

ได้

3. ไม่ใช่สาระัตถะของพระเจ้าหรือตัวกำหนดมาตรการต่าง ๆ ในทางจริยธรรมของมนุษย์เหมือนอย่างที่คุณปรัชญาก่อนหน้านั้นเข้าใจ

4. เป็นผลผลิตเพื่อความเข้าใจประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง

5. เป็นการยึดถือเอาเองของคนเราตามความเคยชิน

6. เป็นสิ่งเกี่ยวกับการเป็นสาเหตุ (Causation) ซึ่งไม่มีจริงในธรรมชาติ

ทัศนะเหล่านี้ได้ทำลายความเชื่อแบบโบราณจนหมดสิ้นและทำให้ท้องนาทาง
ออกไขการ เสนอทฤษฎีแบบประนีประนอมต่อไป

จ. อิทธิพลของแนวความคิดเรื่อง เหตุผลของทั้งสองสำนักต่อแนวความคิดของคานท์

จากความคิดที่แตกต่างกันระหว่างฝ่ายวิตรรกวิทยาและประจักษ์วิทยาได้ก่อให้เกิดความแตกแยกกันระหว่างศาสนาและศีลธรรมกับวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ซึ่งในขณะนั้นทฤษฎีวิทยาศาสตร์กายภาพของนิวตัน (Newton, 1642 - 1727) และทฤษฎีเรขาคณิตของยูคลิด (300 BC.) กำลังอยู่ในความนิยมของวงการคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant, 1724 - 1804) ได้มองเห็นข้อบกพร่องของความแตกแยกดังกล่าว และได้พยายามสร้างระบบปรัชญาใหม่เพื่อประนีประนอมความรู้ความเข้าใจเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรมกับวิทยาศาสตร์เข้าด้วยกัน ซึ่งคานท์จะทำได้เพียงใดนั้น จะได้อ่านถึงเป็นรายละเอียดในบทต่อไป

ประวัติของอิมมานูเอล คานท์ โดยสังเขป

คานท์ เกิดที่เมือง โคนิกส์เบิร์ก (Konigsberg) ในเยอรมันตะวันออก บิดาเป็นคนขายขนม้าและมีเชื้อสายเป็นชาวสก็อต คานท์ได้รับการศึกษาจนถึงชั้นมหาวิทยาลัย หลังจากจบการศึกษาที่มหาวิทยาลัย โคนิกส์เบิร์กแล้ว คานท์ก็รับจ้างสอนหนังสือตามบ้านทั่วไปอยู่หลายปี วิชาที่เขาสอนก็คือ วิทยาศาสตร์กายภาพ คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ทัศนภาพ และปรัชญา แต่เขาก็กังวลเป็นคนยากจนอยู่เช่นเดิม

ชีวิตของคานท์ โดยทั่วไปไม่มีอะไรน่าตื่นเต้น ในตอนปลายของชีวิต เขาดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดีที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง คานท์เป็นคนเจ้าระเบียบและตรงต่อเวลามาก จนเป็นที่กล่าวกันว่า ผู้คนชาวเยอรมันสามารถบอกเวลาได้เมื่อคานท์ออกจากบ้านไปทำงานและกลับถึงบ้าน คานท์ดำรงชีวิตโสดตลอดมาและถึงแก่กรรมเมื่ออายุเกือบ 80 ปี

ผลงานที่สำคัญของคานท์มีอยู่มากมาย ที่สำคัญคือ

Dreams of Spirit - Seer (1766)

Critique of Pure Reason (1781)

Fundamental Principles of the Metaphysic of Morals (1785)

Critique of Practical Reason (1788)

Critique of Judgement (1790)

อิทธิพลของแนวความคิดแบบวิตรรกวาทต่อทัศนะ เรื่อง เหตุผลของคานท์

1. คานท์มีทัศนะว่า เหตุผลมีลักษณะ เช่นเดียวกับที่พวกวิตรรกวาทใช้คำว่า a priori เหตุผลไม่ใช่เป็นผลพลอยได้จากประสบการณ์ แต่เป็นสมรรถภาพทางความคิดที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ในอันที่จะทำให้มนุษย์เข้าใจ โลกและจักรวาลอย่างเป็นระบบได้ คานท์มองเห็นว่า โครงสร้างความสำเร็จของมนุษย์จะไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าเราจะอยู่ในโลกนี้หรือจักรวาลอื่น ซึ่งจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าเราจะอยู่ในสถานที่ใดก็ตาม $2 + 2$ จะยังคงเท่ากับ 4 ในความสำเร็จของเราเสมอ จากการที่คานท์มองเห็นโครงสร้าง

ความเข้าใจหรือกลไกของเหตุผลของมนุษย์เช่นนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า เขาได้รับอิทธิพลจากพวกวิตรรกวิทยาอยู่ไม่ใช่น้อย นั่นก็คือเขามองเห็นเช่นเดียวกับไลบ์นิส และสปีโนซา ว่า เหตุผลเป็นผู้ให้ความรู้ที่เป็นสากล ดังที่เขากล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

*) คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นวิทยาการ
2 ประเภทที่ให้ความรู้ทางทฤษฎีมาจากเหตุผล วิทยาการ
ทั้งสองต้องกำหนดวัตถุของความรู้ของมันก่อนประสบการณ์
วิทยาการประเภทแรกอาศัยสิ่งก่อนประสบการณ์ทุกอย่าง
เดี่ยว ส่วนวิทยาการประเภทหลังจำเป็นต้องอาศัยที่มาของ
ความรู้นอกเหนือไปจากเหตุผล⁴⁰ *

2. คำนี้มีทัศนะว่าเหตุผลเป็นผู้จัดระเบียบข้อมูลต่าง ๆ ทำให้เราเข้าใจประสบการณ์ได้อย่างไม่สับสน ซึ่งในแง่นี้ก็คล้ายกับทัศนะของฝ่ายวิตรรกวิทยา เช่น เดการ์ตส์, ไลบ์นิส หรือ สปีโนซา ที่มองเห็นเหตุผลเป็นตัวการสำคัญในการตรวจสอบข้อมูลที่ผิดพลาดและจัดระเบียบสากลจักรวาล ดังที่แบลนชาร์ดได้กล่าวถึงทัศนะของคำนี้ไว้ว่า

ความเข้าใจก็คือเหตุผลซึ่งทำงานอยู่ในขั้นตอนที่สอง โดยอาศัยมโนภาพและการลงมติ คำนี้ถือว่า อาศัยที่ ขบวนการความเข้าใจมีกิจกรรมดังกล่าว จึงทำให้มีข้อความที่แตกต่างกันได้ 4 ประเภท ซึ่งเราสามารถทำก่อนที่เราจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ จริง⁴¹

⁴⁰ Immanuel Kant, Critique of Pure Reason quoted in Norman Kemp Smith, Immanuel Kant's Critique of Pure Reason (London : Macmillan & Co. Ltd., 1970), p. 18. "Mathematics and physics, the two sciences in which reason yields theoretical knowledge, have to determine their objects a priori, the former doing so quite purely, the latter having to reckon, at least partially, with sources of knowledge other than reason."

⁴¹ Brand Blanshard, op. cit., p. 84. "Understanding is reason operating at the second level through concepts and judgments. Kant held that owing to the activity of understanding there were four different kinds of statement that we could make a priori about anything that we shall ever experience."

อย่างไรก็ตาม เราจะต้องเข้าใจว่า "ความเข้าใจ" และ "เหตุผล" ในทัศนะของคานท์มีความแตกต่างกัน นับว่าผิดจากทัศนะของพวกวิตรรกवादและปรัชญาवादโดยทั่วไปซึ่งกล่าวถึงสมรรถภาพทั้งสองนี้ปะปนกัน แต่คานท์ได้แยก "เหตุผล" ออกจาก "ความเข้าใจ" ซึ่งฮาร์ทแน็คได้อธิบายว่า

คานท์ได้แยกความแตกต่างระหว่างความเข้าใจและเหตุผลการคิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นมา อันได้แก่การลงมติเกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่ในอวกาศและเวลา เพื่อว่าโดยอาศัยโครงสร้างแยกประเภทของมนัสมันก็จะกลายเป็นการลงมติเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง นั่นก็คือ กิจกรรมของความเข้าใจนั่นเอง กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ กิจกรรมของความเข้าใจประกอบขึ้นด้วยการสร้างเอกภาพในความหลากหลายในอวกาศและเวลาโดยอาศัยโครงสร้างแยกประเภทของมนัส...

/ การลงมติจะผ่านเข้ามาในรูปนิรนัย ในฐานะข้ออ้างการสรุปคือกิจกรรมของเหตุผล⁴²

หมายความว่า "ความเข้าใจ" เป็นกระบวนการทางจิตที่ทำให้ข้อมูลกลายเป็น "การลงมติ" หรือการตัดสินข้อมูลแต่ละครั้งว่าสิ่งนี้เป็นโต๊ะ, เก้าอี้, ดอกไม้, ฯลฯ โดยอาศัยการทำงานของขั้นตอนส่วนที่เรียกว่าโครงสร้างแยกประเภทของมนัส และหลังจากนั้น "เหตุผล" จะทำหน้าที่เป็นผู้ตัดสิน "การลงมติ" ต่าง ๆ ที่ได้ถือกันว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เพียงใด อย่างไร

⁴²Justus Hartnack, Kant's theory of Knowledge (London : Macmillan & Co., Ltd., 1967), p. 98. "Kant distinguishes between understanding and reason. To think an object, i.e., make a judgment about what is given in space and time so that by means of categories it becomes a judgment about an object, is an activity of the understanding. In other words, the activity of the understanding consists in creating by means of categories a unity of the manifold that is given in space and time ...

Judgments can enter into a syllogism as premises. To draw conclusions is an activity of reason."

3. ค่านิยมที่ทัศนะว่า เหตุผลเป็นกฎธรรมชาติที่ถูกรอบความรู้อย่างเกี่ยวข้องกับจักรวาลไว้ในอำนาจของมัน เขากล่าวว่า

เหตุผลนั้น มีข้างหนึ่งถือหลักการ สิ่งปรากฏทั้งหลายที่สอดคล้องกันจะได้รับการยินยอมให้เป็นกฎได้ก็โดยอาศัยหลักการเหล่านี้แหละ มีอีกข้างหนึ่งถือการทดลอง ซึ่งมันประจักษ์ขึ้นสอดคล้องกับหลักการข้างตน เหตุผลจึงต้องค้นหาหาธรรมชาติเพื่อจะเรียนรู้จากธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม เหตุผลของไม่ทำตัวเหมือนศิษย์ซึ่งฟังทุกสิ่งทุกอย่างที่ครูเลือกมาสอน แต่มันของทำตัวเป็นผิพินักษาที่บังคับพยานให้ตอบคำถามที่เขาเองได้กำหนดขึ้น⁴³

การที่ค่านิยมมองเห็นว่า เหตุผลเป็นกฎธรรมชาตินี้คล้ายกับทัศนะที่เพลโต เตลารุส สปิโนซา หรือไลบ์นิส มีมาแล้วตั้งแต่แรก แต่ค่านิยมที่ทัศนะเรื่องเหตุผลไปไกลยิ่งกว่านั้น คือมองเห็นเหตุผลเป็นโครงสร้างของธรรมชาติ มิใช่แต่เพียงสอดคล้องกับธรรมชาติ

4. ค่านิยมแยกเหตุผลออกจากประสาทสัมผัส ในแง่นี้ เขามีทัศนะที่แตกต่างจากฝ่ายประจักษ์พาทโดยสิ้นเชิง ค่านิยมเชื่อว่า เหตุผลมีขอบเขตการทำงานกว้างไกลกว่าประสาทสัมผัส ดังตอนหนึ่งจากข้อเขียนของเขาว่า

---

⁴³Immanuel Kant, Critique of Pure Reason quoted in Norman Kemp Smith, op. cit., p. 20. "Reason, holding in one hand its principles, according to which alone concordant appearances can be admitted as equivalent to laws, and in the other hand the experiment which it have devised in conformity with these principles, must approach nature in order to be taught by it. It must not, however, do so in the character of a pupil who listens to everything that the teacher chooses to say, but of an appointed judge who compels the witness to answer questions which he has himself formulated."

... เรามั่นใจว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เหตุผล
บริสุทธิ์ในการปฏิบัติทางศีลธรรม ซึ่งอยู่บนขอบเขตของ
ความรู้สึกทางประสาทสัมผัสอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้⁴⁴

และอีกตอนหนึ่งว่า

ความเข้าใจผิดที่เกิดจากข้อพิสูจน์เกี่ยวกับอำนาจของ เหตุ
ผลดังกล่าวนี้ ทำให้เราเกิดความต้องการ ขยายขอบเขต
ของความรู้ออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด นักเซาท์รา เริงบินฝ่า
อากาศไปอย่างเสรีและรู้สึกถึงแรงต้านทานของอากาศ
ยอมอาจคิดใคว่าการบินของมันจะงายกายถึงขั้นตามันบิน
ไปในสูญญากาศ คอยเหตุผลเช่นนั้นที่เพล ไทละทิ้งโลกแห่ง
ผัสสะไปเพราะมันทำให้ความเข้าใจของมนุษย์ถูกจำกัดลง
จนคับแคบและออกไปเผชิญความจริงที่อยู่บนขอบเขตของ
ผัสสะ โดยอาศัยปีกของมโนคติ ในอวกาศอันว่างเปล่าของ
ความเข้าใจบริสุทธิ์⁴⁵

อิทธิพลของแนวความคิดแบบประจักษ์วาทต่อทัศนะเรื่องเหตุผลของคานท์

1. คานท์มีทัศนะว่า "เหตุผล" ไม่สามารถบอกรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่
อยู่พ้นวิสัยของประสบการณ์แก่เราได้ "เหตุผล" บอกไม่ได้ว่า พระเจ้า, โลกแห่ง

⁴⁴Ibid., p. 26. "... we are convinced that there is an absolutely necessary practical employment of pure reason - the moral - in which it inevitably goes beyond the limits of sensibility."

⁴⁵Ibid., p. 47. "Misled by such a proof of the power of reason, the demand for the extension of knowledge recognises no limits. The light dove, cleaving the air in her free flight, and feeling its resistance, might imagine that its flight would be still easier in empty space. It was thus that Plato left the world of the senses, as setting too narrow limits to the understanding, and ventured out beyond it on the wings of the ideas, in the empty space of the pure understanding."

ความเป็นจริง ฯลฯ มีลักษณะอย่างไร "เหตุผล" จะบอกเราได้ก็เพียงตามที่โครงสร้างอันจำกัดของมันได้กำหนดมาเท่านั้น ฉะนั้น สิ่งที่มีอยู่ด้วยตนเอง หรือที่คานท์เรียกว่าปรมาตมหรือนูเมนา (Noumena) จึงเป็นสิ่งที่เราเข้าใจไม่ได้ด้วย "เหตุผล" ในแง่นี้ คานท์มีทัศนะแตกต่างไปจากพวกวิตรรกวิทยาที่บูชาสมรรถภาพของเหตุผลเหนือสิ่งอื่นใด และยืนยันว่า เหตุผลเท่านั้นที่สามารถเจาะทะลุความเป็นจริงของสากลจักรวาลได้ สำหรับคานท์ เขาเชื่อว่า

... แต่เพราะบทวิจารณ์เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่เหนือประสาทสัมผัสซึ่งโคเปิดเผยให้ชาวเยอรมันถึงบอกกำเนิดของเหตุผลบริสุทธิ์ของเราทั้งหมด โคทำให้ชาวเยอรมันใจว่า โดยเหตุที่เหตุผลไม่สามารถยืนยันว่าสิ่งเหนือประสบการณ์เป็นอย่างไร มันจึงยิ่งไม่มีทางจะสรุปคำตอบเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ในทางปฏิเสธได้⁴⁶

2. คานท์ยอมรับความจริงเช่นเดียวกับฝ่ายประจักษ์วาทว่า "เหตุผล" เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในโลกรของประสบการณ์ และทำให้มนุษย์เข้าใจความเป็นจริงได้ในขอบเขตของโลกแห่งประสบการณ์เท่านั้น เขากล่าวว่า

กล่าวย่อ ๆ ก็คือ เหตุผลของเราอาจใช้ได้เป็นเงื่อนไขของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปได้ตามเงื่อนไขของประสบการณ์ที่เป็นไปได้เท่านั้น มันไม่อาจก้าวต่อไปเพื่อสร้างมโนภาพเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือไปจากเงื่อนไขเหล่านี้โดยสิ้นเชิงได้⁴⁷

⁴⁶ Ibid., p. 602. "... but because the transcendental critique, which has disclosed to me all the resources of our pure reason, has completely convinced me that, as reason is incompetent to arrive at affirmative assertions in this field, it is equally unable, indeed even less able, to establish any negative conclusion in regard to these questions."

⁴⁷ Ibid., p. 613. "In a word, our reason can employ as conditions of the possibility of things only the conditions of possible experience; it can never proceed to form concepts of things quite independently of these conditions."